

Saaremaa majanduslik elu.

Toimetanud Saaremaa Majandus-Ühifuse ärijuht

J. Berg.

Saaremaa Kirjastus-Ühisuse

trükikoda

Kuresaares, turuplatsil, Holostowi majas.

Walmistab igasuguseid raamatu-, kantselei- ja reklaam

TRÜKITÖID.

Töö kiire ja korralik
Hinnad väljaspool wõistlust.

Raamatukõitmise tööd

tehakse kõige ilusamalt ja kõige odavamalt

Saaremaa Kirjastus-Ühisuse

kõitekojs. ☘ ☘ Koolidele hinnaalandus.

B
Universitäts
Tartensis
(Dorpatensis)

47383

A 5492

11098

Tahaksin käsitada Saaremaa eluolu wabariigi alguspäewilt kuni praeguseni ja teha mõne wälja- waate tulewiku.

Kuiwõrd see ülewaade täielik on selles mitte wäga pikas töös, mida siin wäikeses raamatukeses- broshüüris käsitlen, peawad lugejad otsustama. Kuid jüiski, esimest sellesarnast kirjeldust Saaremaa kohta peale sõjapäewi tehes, loodan, et see poole- hoidu leiab ja et sellest wõiwad omandada nii mõnedki kasulikud näpunäited niihästi kaupmees kui ka põllu- mees. Ei ole ju ka mannermaalasele huwitufeta jälgida saarlase elu, kellest ta senini ikka arwamisel olnud, et see mees oma eluga kõige raskemini hak- kama saab ja endas liiga wähe iseseiswust tunnud, et oma elujärge paremale alusele seada. Ehk on nad selles arwamises olnud, et saarlasel on puundu- nud selleks tahtmist ja oskust.

Mõlemad olid aga kammitasasse pandud olude sunnil, enne sõda, mis weel praegugi saarlasi kinni hoiawad. Eraldatud mru ilmast ja parema ühen- duse puundumisel ei ole ka praegu saarlasel wõimalust näidata kõike oma oskust ja tahtmist kõike seda kodu- jaare kasuks tööle panna. Kuid tulewik peab ka sellest üle aitama. Loodame, et walitsus, kellelt nii mõnigi kord saarlased abi palunud suujõnaliselt oma riigi- kogu esitajate kaudu, samuti ka ajaleheweergudel seda-

sama nähtud, lähemal ajal saarlastele vastu tuleb ja kõige tarvilikuma eluhoone saarlasele annab —
r a u d t e e. —

Raubandus.

Kas on saarlasele kauplemine kohane või mitte, seda seletab ajalugu. Ei ole vanal ajal, kui saarlased kodudes elasid, üksi elatud kalapüügist, jahist, meekorjamisest ja wiljakasvatamisest, misjagune alati väga kehwal järjel olnud; waid käidi sagedasti rööw-
käikudel üle mere ja sagedasti wiidi ühes oma Saare saadusi ja wahetati muu kauba vastu. Saarlane on nagu loodud meremeheks ja seega on ka seletatav kauplemine, nii suurelt kui see muidugi võimalik oli.

Merd peawad saarlased ka praegu oma ühenduse teeks mannermaaga pidama, sest saarlane on sellega harjunud ja nähtawasti ei nõuagi järsku üleminekut sellest. Muijal tuntakse mugawust raudteest. Siin aga lepitaakse laewaõiduga, kuigi ka sellest iga mannermaalt Saaremaale sõitja suwitaja ja walitsuse esitaja paremaid mälestusi kaasa ei wii.

Ei oleks küll ülekohus, kui ka saarlasele üksford seda mugawust lubatakse ja isaisadelt päritud weeteed, mis nii raskeks wäljakujunenud, raudteeks ümber muudetakse.

Saarlasele ei ole raudtee tarwilik ainult mugawaks sõiduks.

Raudtee aitaks palju kaasa saare paremale järjele tõstmiseks.

Muidugi nõuab see kulusid, kuid ei tohi unustada, et wiimane nõudja raudtee saamiseks on Saaremaa, kuna teised maakonnad juba raudteede saamisega

rahuldatud, ja oleks ehk teid, et saarlasele wiimaseksi järjekorras sellega vastu tulla. Praegune Saaremaa kaubawedu piirdub weeteedega.

Babariigi alguspäewilt alates on siiski saarlased rahuldatud iganädalise laewaühendusega, sunel sage-damini, sügisel üks kord nädalas. Peame sellegi eest tänulikud olema; järjekindla laewasõiduga on Saaremaa elujärg teatavas wormis wälja kujunenud.

Ei saa rahuldada eunnast ülepääsuga siis kui tahad, waid siis, kui laew kolme päewa ehk nädala pärast tuleb ja kaasa toob ning wiib reisirjad ja kauba.

Nii tülikas kui see ka üksikule isikule on ja wäga palju nurinat esile toob, ei saa aga kaubad oma tahtmist awaldada. Kaubad tulewad kohale hilja, ei mitte sellepärast, et laew enne ei jõua, waid põhjuselks on see, et laew ei saa oma järjekindlusest wälja.

Ka muud abinõu kaubawoeks ei ole. Olgugi nii, kuid meie kaubandus on saarel tõusnud ja seda järjekindlalt, aasta aastalt. Ka saarlaste nõuded on suurenenud ja rahulik elu wõimaldab kodust tööd, mis omakord elanikkude ostujõudu suurendab.

Kaupade sisseweo korraldamine on jäetud kohapealsete ettevõtete hooleks. Ei puudu ka spekulante, kes oma õnne katsumata ei jäta.

Jälgides möödunud aastate elu, näeme, et ka saarel spekulatsioonärist wälja kasvab järjekindel kauplemine, kus iga kaubamuretsaja wõistleuse tõttu kohase wahetaju saab ja ei tea kui kõrgeid wahetaju % ostjalt oma kaufasje korjab.

Sindade reguleerijateks on nagu mujal, samuti ka siin, ühijused ja wõistlewad kaupmehed oma wahel.

Mimetades üffikuid ettevõtteid jaarel, tuleks neid waadelda üffikult, alates linnaga, kus on suurem hulk kauplusi.

Linnad on alati kaupluste keskohad olnud. Miks ei peaks jeda ka Saaremaa pealinn Kuressaar olema. Ei oleks huwitufeta tähele panna, kuidas meil kauplemine üffikute asutuste kaudu arenenud.

Enne sõda, Wene ajal, kus kauplemine oli mõne kümme-konnanne kaupmehe kätes linnas ja neist mõned üffikud suuremad, kes ka maa kauplusi warustasid, oli kauplemine hõlbus ja teenistus suurem. Müüit aga, kus wõistlus mitu korda suuremaks kaswanud kaupluste arwu juures käimas, ei löö ennaft enam üffik läbi. On tarwis koondusi. Suuremaid kaubanduslikke ettevõtteid on seega ellu tulnud.

Saaremaa Majandus-Uhifus.

Peale maakonnawalitsuse kaupluse, mis administratiiv-korras 1918. ja 1919. aastal töötas, algas oma tegewust Saaremaa Põllumeeste Kesksefti kaubanduse osakond. Maakonnawalitsuse kauplus suutis ainult selle aja wastu pidada, kui kaupa monopoliseeritult ostjatele wälja jagati, see tähendab, et wõis kaubelda ainult maakonnawalitsus. Üffikud kaupmehed said kaupa müüa, mis kohapeal weel wõimalik oli endistest tagawaradest kätte saada, kui weel üldse midagi peale sõja järele jäänud oli. Kaup oli kallis ja raha weel kallim. Raha polnud kufagilt wõtta.

Kauplemine muutus wabamaks. Põllumeeste Kesksefti kaubanduse osakond suutis oma tegewusega poolehoidu wõita ja ostjad wiisid maakonna kaupluseft oma ostud P. K. kaubanduse osakonna juure üle.

Samuti tõusis ka era kaupmeeste tegevus. Tegajalt läks kauplemine loomulikumaks ja ostja sai oma nõudmisi rahuldada juba oma tahtmise järele. B. K. kaubanduse osakond pidi aga oma tegevuse lõpetama, sest tuli tarvidus samat ettevõtet laiemale alusele seada. Töötati välja põhikirja ja kaubanduse osakond algas oma tegevust uue nime all. 1. jaanuaril 1924. a. muudeti B. K. kaub. osakond Saaremaa Majandus-Uhiskuseks. Oma laiaulatuslise põhikirja järele võis uus asutus vanal wundamendil jõudsasti töötada, kui aga poolehoid endine ja kapitaal juure kasvab. Tegelikult oli see ka nii.

Majandus-Uhikuse nime all töötas endine Põl-lumeeste Keskseltji kaubanduse osakond hoogsasti.

Astus juure hulk liikmeid ja seega suurenes ka oma tegevuskapitaal. Mõne aastaga oli Majandus-Uhikusel ostjate ringkonnas suur poolehoid võidetud ja läbimüügid kasvavad aasta-aastalt.

E. T. K. Kuresaare harukontor.

Saaremaa ühiskustele, kes oma kapitaalidega suuremaid kaubatagavarasid muretseja ei suutnud, tuli appi E. T. K.

Oma ümber koondades juure arvu ülemaa ühikusi, leidis E. T. K. tarviliku olewat ka oma ligi tõmmata Saaremaa tarvitajate ühikusi ja tahtes neile kaupade muretsemist kergendada, otsustas ta Kuresaares harukontori, ehk waremalt nimetatud E. T. K. Kuresaare osakonna awada. Ühikustel ei olnud enam tarwis tülikat kaubamuretsemist omaette Tallinnast, waid seda said nad nüüd juba kohapealt, E. T. K. ladudest.

Ka era kaupmehed ei jäänud wõõraks G. T. K-le. Wõimaldati ka neile kaupade ostu harukontorist, mis sugused kaubad arwati, et neid kõiki ühijuste kaudu läbimüüa ei saa.

Uldiselt aga olid era kaupmeeste ostud, wõrrel-des ühijustega, harukontorist wäikejed, mis ka loo-mulik. G. T. K. ei leidnud kaua aega oma haru-kontorile parajat kohta, niihästi kontorile kui ka ladule.

Kontor wiidi ühest kohast teise üle, kuni ta omale wiimati kesklinnas asukoha leidis ja kontori ühes peenema kauba laduga turu lähedale, hra A. Lepik'u maija sisse seadis. Endised Wildenbergi wabriku ladud olid puudulikud kauba hoidmiseks ja G. T. K. pidi omale parema koha kaupade hoiuks otsima. Ostiti ära end. Schmidt'i ait ja ehitati tarwiduse järele wastawalt ladus peetawatele kaupadele ümber.

Selle uue ehituse muretsemisega oli G. T. K. harukontor oma kaupade mahutamise otstarbekoha-semaks teinud. Wähemad kaubad, nagu pudukaup, jalandõud, klaas ja emailkaup, ehitusmaterjaalid ja manufaktuur, paigutati kontori juure, kuna raske kaup Wildenberg'i aitadest Schmidt'i aita mahutati.

Minult soola jaoks pidi Wildenberg'i juure ait jätama.

Ilma G. T. K. abita oleks ühijustel ennast farnase kaubaga, nagu sool, väga raske warustada. Ei jatku üksikül ühijusel kapitaali, et terwet laewa-laadungi soola wäljamaalt tellida, samuti puuduwad ka ruumid selle hoiuks. Ei ole ka paremat lugu teiste raskete kaupadega, nagu jahu, juhtur, riis, manna ja tuleõli, mis weel suuremaid kapitaale nõuawad, olgugi et neid on kergem mahutada.

Alastatega on ka G. T. K. harufontori läbimüügid kasvanud. Näituseks 1924. a. läbimüük tõusis 29 miljoni marga pealt 1925. a. 42. miljoni margani, mis näitab ühtlasi ka ühiste kindlamat koondust oma keskkohta juure, kui ka liigete usaldust oma ühiste vastu.

D.ii. „Stabil“.

Ka kaupmehed tulid arusaamisele et ühise omaette väheste kapitaliga on nõrk. Tunnistati siingi koondus tarvilikuks.

Ettewõtlikumad mehed tulid kokku ja arutasid asja. Loodi põhikiri, mille järele 1 $\frac{1}{2}$ miljoniise ojakapitaaliga tegewust alustati. 150 ojatahte, igaüks 10.000 marka, mis pidi ojanikkude poolt aasta jooksul tasutud saama, tõi o.ühisele sisse puhast kasu 1924. a. lõpuks üle 400.000 marga. Sellest arvati 150.000 m. tagawara kapitali juure, kuna ülejäänud osa kuulus jagamisele. D.ii „Stabil“ juhataakse vähemalt 3 direktori poolt. D.ii. läbimüük tõusis 1925. a. lõpuks üle 48 miljoni marga. D.ii. muretseb peaaesjalikult oma liigetele kergemaid kaupu. Wõrreldes oma kapitali hulgaga on kauba tagawara suur, mis aga kiire läbimüügi juures süiski weel küllalt teenistust annab.

Tööstus-Kaubandus

a. J. Joh. Rahu & Co.

Energilise ja tugewa töö tagajärjel loos ühe suurema ja kasutoowama ettewõtte Joh. Rahu. Ameti poolest meremees, oli tal küllalt tahtmist peale laewade

ehitamise ka kaubanduslikul alal õnne katsuda. Ta ühendas kaubanduse tööstusega ja peale saameški, mis laewade. ehitamise tulutoovamaks tegi, tõi Joh. Kahu praegu Saaremaal olevatest kraasimise sisseseadetest Sakjamaalt ühe täielikuma. Kuid töö läks rohkets ja üksi ei jaksanud sellest enam üle saada.

Juure kutsudes teisi, asutas Joh. Kahu tööstuskaubandus aktšia seltsi. Aktšia seltsi põhikapitaal määrati kindlaks wiiesaja (500) osatähgega, à 10.000 marka, kogusummas 5 miljoni marka, misjugune summa pidi 6 kuu pärast peale seltsi tegemise alustamist osanikkude poolt sisse makstud saama.

Peale tähendatud saameški ja kraasimise wabriku on seltsil oma äri.

Selts juhatatakse 3 direktori poolt.

Tarwitajate Ühisused linnas.

Kurejaare Tarwitajate Ühisus.

Sõja aja järel tundus ka linnalastel tarwidus oma ühijuse järele. Esimestel aastatel peale sõja lonkas Tarwitajate Ühijuse tegewus. Samuti kui kõigil algajatel ühijustel oli ka siin oma kapitaali puudus. Osamaks, mis oli ainult 100= margaline, ei annud wõimalust suuremas walikus kaupe oma liigetele ja wõdrastele muretseda. Osamaksu suurendati ja ühtlasi sellega tuli ka rohkem raha kokku. Tarwitajate Ühijuse läbimüügid tõusid. Puhaskasu, mis aasta lõpuks üle jäi, arwati suuremalt jaolt oma kapitaali juure ja Tarwitajate Ühijuse alus läks kõwemaks.

Kurejaare Tarvitajate Ühisesel awanes suur hõlbustus kaupade kättesaamisel G. T. R. harukontori paigutamiseega samasse majasse, kus eimesel korral Tarvitajate Ühise ruumid asuvad.

Trepiist üles minnes toob ühise müüja harukontori tagavarast puuduvad kaubad, ja on need läbi müündud — toob jällegi.

Selle juures ei tarwitse Tarvitajate Ühisuse omaale kaubatagawarastid muretseada, samuti kaob ka kartus, et seisukaup korjaks, sest G. T. R. tuleb appi ühisele nende seismajäänud kaupade likvideerimisega, neid kaup tagasiwõttes ja ühisele edasi müües.

Kurejaare Tarvitajate Ühise, kauba läbimüük on järjekindlalt tõusnud. 1923. a. läbimüük oli ligi 4 miljoni marka, kuna 1925. a. läbimüük juba üle 8 miljoni marga ulatas.

Tarvitajate Ühisus „Söder“.

Teisels tarvitajate ühiseseks linnas on usklikkude ühisus „Söder“. Oma ideaalse eesmärgiga rahuldab ühisus oma liikmeid, olles neile sõbraks, s. o. kaubeldes samuti kui teised ühised.

Ühise kolaw nimi ja suur kogudus peawad ühise tasakaalus ja toetajad liikmed kutsumad uusi juure.

Tarvitajate Ühisus „Söder“ on samuti oma läbimüüki aasta-aastalt suurendanud.

Tarvitajate ühised maal.

Tarvitajate ühise läbimüüke üleslugedes näeme neis ühiseses tõusu, kus elanikud jõukamad ja

kus ei puudu arusaamine ja tarvidus oma ühifuste järele.

Põide kes igas asjas ettevõtlikum kui teised kohad saarel, on ka oma tarvitajate ühifused teistest maa ühifustest ette seadnud. 1925. a. kauba läbimüük Tumala Tarvitajate Ühifuses oli näituseks ligi 5 miljoni marka. Ka teine ühifus samas nurgas tegutses jõudsalt. See on Põide Tarvitajate Ühifus.

Siin on aga märgata tagajärel, 1923. a. läbimüüke arvesse võttes. Sel aastal müüs Põide ühifus kaupa läbi 1.600.000 marga eest, kuna Tumala ühifuses samal aastal ainult 1.200.000 margani kauba läbimüük oli. Põhjuseks tuleb arvata, et Tumala T. Ühifuse lähemal asus Põide piimaühifus.

Samuti on Põide läheduses asunud Muhu Tarvitajate ühifus üks suurematest. Eraldatud Saaremaast peavad muhulased ennast orfekohe Tallinnast kaubaga varustama ja see on seda hõlpsam, et Kuuwaste sadam küllalt ligidal. Muhu T. Ühifuse läbimüük oli 1925. a. ligi 4½ miljoni marka.

Suuremate maa ühifuste hulka tuleb arvata ka Laimjala Tarvitajate Ühifus, mis Põide maanurga eesrinnas seisab, võttes keskkohaks Kurejaare linna.

Laimjala Tarvitajate Ühifuse läbimüük oli 1925. a. samuti ligi 4½ miljoni marka.

Teise järku võiks asetada ühifusi, kelle kauba läbimüügid 1925. a. 2 ja 3 miljoni marga vahel.

Need oleksid Lümmada Tarvitajate Ühifus 2.700.000 ja Püha T. Ühifus samuti, ka 2.700.000 margalise läbimüügiga. Koimla T. Üh. müüs 1925. a. kaupa läbi 2.100 000 marga eest.

Dümmada Tarvitajate Ühisus on üks wane-
matest, kuid siiski ei ole suudetud seal erakaupmehi
eemale hoida, misjagused ka sellepärast jõukalt tegutseswad.

Büha Tarvitajate Ühisus muutis oma nime.
Waremalt tegutses ühisus Põllumeeste Seltsi kaubanduse
osakonnana. — Peale nimetatud ühijuste on kolmandal
kohal ühijused, kelle müügid alla 2 miljoni marga.

Nendest oleks nimetada Torgu Kaubatarvitajate
Ühisus 1 miljoni 600.000 margalise läbimüügiga ja
Salme Tarvitajate Ühisus 1 miljoni 100.000 margalise
läbimüügiga. Alla 1 miljoni margalise läbimüügiga on
tarvitajate ühijused Metskülas ja Kaali — Kõljalas.
Peale tarvitajate ühijuste töötawad samuti kauban-
duslikult kalameeste ühijused.

Neist on juurem Sõrwe Kalameeste Ühisus,
kellel kaaks kauplust. Sõrwe Kalameeste Ühisus on
ise omale mootorlaewa 1925. a. muretsetud. Laewa
ehituskapitaal on pangast laenuna wõetud, mille eest
kõrgeid % o/o maksta tuleb, kuid selle peale waata-
mata wõib loota, et see ettevõtte ennast mõne aasta
jooksul ära tasub. Wähemate kalameeste ühijuste
hulka kuuluwad Tagaranna, Panga ja Siljandi kala-
meeste ühijused.

Mis aga meie ühijuste tegewuses ennast tunda
annab, on üldiselt oma kapitaalide puudus. Neid
puudusi peaks ühijuste liikmed ise kõrvaldama. Ei
ole mõeldaw, et mõnesaja margalise osamaksu juures,
millest oma kapitaal mõnekümne tuhande margani
kaswanud, ühisus kõiki nõutawaid kaupe oma liigetele
muretseta jaoks.

Pealootused rannakse ühijuste juhataste peale,
kes aga ilma rahata midagi teha ei saa ja wõime-
tumad on. Nüüd, kus rahaministeeriumi nõudmisel

osamaks vähemalt 1000 Gmf. olema peab, võib loota, et ka ühijusse enam raha kokku tuleb ja sellega ühijusele võimaldatakse suuremalt jaolt oma liikmete kui ka võõraste ostjate nõudmisi rahuldada.

Ühijuste tegewuse juures waadatakse sagedasti ainult selle peale, et mõnesaja ja tuhande margaline osamaks peaks sama palju ja enam ostukasu andma, selle peale waatamata, et kaupa juba aasta ringi oma kauplusest odavamalt nõutakse kui jeda mujalt osta võimalik.

Ühijuste edu oleks jeda suurem, kui liikmed ise asjast huwi tunneks ja sagedamini ühijuse kauplust külastawad. Ka ei jätaks see oma mõju awaldamata, kui liikmed ise ennast ühijuse töö juure rakendaksid, et sellega kulusid vähendada, mis suuremat puhaskasu aasta lõpuks järele jätaks ja liigetele ostupreemiatena osakasu juure arwatakse, mis üle maa mitte väikeste summa wälja ei teeks.

Liikmete arusaamine selles, et ostupreemia, mis mõnijaada marka ehk ka tuhande marga ümber aastaks ostude pealt wälja teeb, wälja wõtta, wiib meie ühijusi ikka raskemasse seisukorda ja peagi peawad mõned ühijused oma tegewuse lõpetama, ja jeda enam võib jeda juhtuda siis, kui elu meil kindlamale alusele rajatakse ja kauba sisseostud kui ka müügid puhta raha eest toimetatakse. Mõnijaada marka ostupreemiana liikmel ühijusest wälja wõtta, tähendab ühijuste kapitaale miljonite markade wõrra vähendada, mis omakord mõju awaldamata ei jäta ühijuste kaubandusliku tegewuse peale.

Kaupade väljavedu.

Piimaühijused.

Kaske oli põllumehel peale sõjaaastate oma saaduste eest raha saada. Ei teatud, mis müüa ja kuhu müüa. Minuke sissetulek oli wiljamüügist, kuid seda ei kaswa Saaremaal sel määral, et kõik väljaminekud selle müügist põllumees kätte saaks. 1921 ja 1922 aastal oli wiljakasw õnnestanud, kuid wilja hinnad odavad. Mis linna turg tarvitab, seda müüki ei saa praegu maakonna kohta nime- tada. Mõni loom, vuid, liha, kartulaid j t., kuid kõiki väiksel arwul. Linnast kaugemalasuwad põllumehed ei tulegi sellepärast linna Saaremaal, olgugi täis kadakaid ja raudtiwe, leidub küllalt kohti, kus põllu- majandus edeneda wõib. Laialdased karjamaad, keset saart, paremad põllumaad Põidel ja hea kar- tulikaswatuse liiwamaa Sõrwe poolsaarel annawad selleks lootust. Ka mujal kaswatab maa samuti hästi kartulit, heina ja wilja, kui selleks was- tawalt tööd tehakse ja maad haritakse. Waremalt, enne sõda, olid maa heast taimestikust muulased aru jaanud ja asutasid saarele mitmesse kohta meie- reid ja mõisate kui ta talumeeste piimast walmistati paremat wõid ja üle ilma kuulsaks jaanud Saaremaa Shweiti juustu. Juustu ja wõi müü- gist saadud sissetulekud olid suurend küllalt, sest lühike- se ajaga läksid ettewõtjad jõukaks. See meelitas mõnel pool talumehi omal jõul meiereisid asutama ja katked õnnestusid asutati piimaühijused Waljalga ja Pihtla. Sõda tuli aga peale ja niihästi üksikute ettewõtjate meiereid kui ka piimaühijused olid junnit- tud oma töö seisuma jätma.

Suuremat hoogu anti piimaühisuste asutamisele 1922 aastal. Wabariigi walitsuse otsusel ja Eesti Põllumeeste Seltsi ettevõttel jaotati maa ettevõtlikumate ja agaramate instruktorete wahel ära.

Saaremaa Põllumeeste Keskseltsi ettepanekul määrati Saaremaale üks parem tegelane piimakarja alal, kes waremalt Wenemaal piimaühisuste organiseerimisel tegutsenud – Hendrik Otsstavel. Wäsimata 2-aastase töö tagajärjel loodi üle maakonna piimaühisuste võrk. Ükski wald Saaremaal ei tahtnud ilma oma piimaühisuseta jääda. Algus oli raske, kuid selgesti paistis igapähele kätte kasu, mis piimast saada võis. Organiseerimise töö oli seda enam edu, et mannermaal selle organiseerimistööga eel käidi ja millest kuuldufed ka Saaremaale ulatasid. Glu-joulisteks said ka wanad ühisedes Waljalas ja Pihtlas. Ilma rahata algasid piimaühisused siseseseadete muretssemist. Neile tuli appi Saaremaa Majandus-Uhirus. Kümme piimaühisust said Majandus-Uhirusse läbi omale siseseseaded, mis sugused aja jooksul tasuti. Kõik piimaühisused algasid tööd käsijiseseseadega

Kuid peagi tunti ära, et jün wähe ette kalkuleeritud oli.

Piima hull tõusis päew-päewalt. Suwituslega jälgis iga piimaühisus, kuidas esimeste päewade mõni kümnekond toopi kokkutoodud piima juba kahe kolme nädala pärast sadade toopideni ulatas, ja aasta pärast oli jamaš piimaühisuses juba 1000 ja enam toopi piima päewas koos.

Suuremaks tõusis teiste ees Võide Piimaühisus. Käsitsi ei jõutud suurt piimahulka enam ümber-töötada. Tuli suurem siseseseade muretsjeda.

Riikliku laenu toetusel telliti aurujõuline fiske-seade ja endise shweitslase juustutegija majad mahutaksid enesesse peagi uue meierei fiske-seaded Piimaühisuse juhatus tegutses energiliselt ja liikmete huvi oma ühisuse vastu tõusis. Kord korralt kasvab piimahulk mis peagi 8000 toobini päevas ulatab. Ka wõi hinnad meelitasid ja nõudmine Eesti wõi järele kasvab, mis omakord ka kindla lootuse andis, et mõne aastaga piimaühisuse peale tehtud wõlg tasutakse ja lootused ei olnud põhjendamata Juba 1925. aastal kustutati wõlast 1 miljon marka maha ja praegu ei ole piimaühisusel oma 5 miljoniliseft wõlast enam kui 3 miljoni tasuda.

Ka jellest loodetakse peagi jagu saawat. Wõide Piimaühisus valmistab juurekundel kuni 10 tünni wõid päevas ja sügisel poole wähem, kuid ka talwekundel ei saa ühisus oma tööd seisma jätta. Päewa ehk paari tagant saab ikkagi mõned tünnid wõid valmistada.

Suuremas jellesarnases ettevõttes tekkisid ka juuremad lahkelid, kuid need on nüüd lahendatud ja piimaühisus jatkab uue, noore ja energilise meieri juhatusel rahulikult oma tööd.

Nii kui ka tarvitajate ühisustega, on põidlased ka oma piimaühisusega jällegi teistest saarlastest ees. Kui ka põidlased nimetawad, et neil maa parem ei ole kui mujal Saaremaal, siiski ei ole see nii ja maa paremaksstunnistamisele tuleb põidlastel oma jagu õigust anda, mille tagajärjel ka põidlase püüdmisel, majanduslikult esikohal olla ja jääda, seletataw. Seda on põidlased ka oma piimaühisuse loomisel ja selle edasiarendamisel näiadnud.

Teiseks suuremaks piimaühisuseks on saanud Tõlluste Piimaühisus Pihla wallas. Enne sõda töötas siin Pihla Piimaühisus ja sve tšlase Schlupi ettevõttel erapiimatalitus, kellele piim mõistatelt folku toodi. Mõlematel oli omatöös edu.

Tõlluste Piimaühisus jatkas mõlemate tööd ühendades ja piimahulk kasvas hoogsalt. Mõne aasta töö järele leiti tarvilikuks suuremat sisseaadet muretseada, sest suurt piimahulka ei saadud enam käsitäi ümbertöötada. Nii tuli ka Tõlluste Piimaühisusele aurujõuline sisseaade muretseada. Samas ümbruskonnas aga kutsuti esu veelgi kats teist piimaühisust, üks Kõljalas ja teine Pihlas. Ühinenenest on saanud teguvõimsaks, kuna teine veel noor ja lähematel aastatel alles näidata võib oma tegewust. Kõhe viimase piimaühisuse juureloomisega tuleb siiski karta Tõlluste Piimaühisuse nõrgenemist, sest 3 piimaühisust praegu mitte väga suure arvu karjapidajate peale ei anna wähest küllalt jõudu igaühale ja wõistlus omawahel ei ole terwendaw. Kuid lootes paremaid aegu ja piimakarja juurenemist, ei wõi ka siin ütelda, et ükski neist piimaühisustest oleks surmale määratud. Peale tähendatud kõhe aurujõulise piimaühisuse töötawad mootori jõul Mõhu, Waljala, ja Kuresaare piimaühisused.

Suurem neist on Waljala Piimaühisus. Töötades enne sõda, oli Waljala Piimaühisusel seda kergem oma tööd peale sõda jatkata, et tarwilik sisseaade oli juba olemas. Ühikese organiseerimise töö järele wõis siin kõhe tööle asuda.

Piimahulga poolest ei jäänud Waljala Piimaühisus palju Tõlluste Piimaühisusest maha, mille pärast ka siin juba sel aastal mõte liikuma pandi

aurujõulise sisejeseade peale üle minna ja omale uus meierei hoone ehitada. Praegune meierei hoone on äärmiselt kitsaks jäänud. Ka Kuresaare Piimaühisus, mis sugune asub Loona wallas, ei suutnud oma piimahulka käsitfi ümber töötada ja pidi mootori jõu peale üle minema. Ei olnud ka küllalt ruumi meierei elatisruumideks ja juhatus pidi laenu tegema, et meierei ruumid, mis meiereiga ühes hoones asusid, üle viidud pidid saama. Selleks omandati maja, mis sugune meierei läheduses üle võetud sai ja nüüd on meiereil oma ette maja. Üheks paremuseks on Kuresaare Piimaühisusel tema lähedus linnast, kust hõlbjamini tarwisminew materjaal piimatööstusele kätte saada, samuti ka lähedale wõi transporeerimine.

Kuresaare Piimaühisuse minewik seisab tema asutamises Kuresaare linnas, kus piimaühisus töötab Saaremaa Võllumeeste Keskseltfi kaubandusosakonna meiereina. Et aga linna kokkutoodaw piimahulk väikene, mis saadi aimult Kuresaare linnalt, kuna maalt piima sugugi linna ei tulnud, siis oli mõttetu meiereid linnas edasi pidada. Parajal ajal, kui kaub. osakond seda ettevõtet likwideerida tahtis, asutati Kuresaare Piimaühisus, kes ka kaub. osakonnalt kasulikkudel tingimustel sisejeseade üle võttis. Nüüd on Kuresaare Piimaühisus oma nime ümberregistreerinud Laadjala piimaühisuseks, mis ka tema asutoha järele, maal, digem.

Ka selles piimaühisuses kasvaw piimahulk on filmapaistew, ja ei lähe palju aega, kui ka siin aurujõu peale üle minna tuleb.

Kõik teised piimaühisused töötawad käsitfi. Need olekid: Sõrve, Salme, Kärta, Limmada, Koikla, Karja, Kõljala, Uue-Lõve. Neist piimaühisustest on

peagi aurujõulise sisseseade peale üle minemas sõrwe, kes selleks sügiseks meierei hoone ehitusega walmis saab. Samuti on ka sisseseade juba ära tellitud ja pannakse juba sel aastal tööwalmis. Sõrwe Piimaühisusel on hulk karjapidajaid liikmeid, kellede lehmade arv aga wäike, kuid ka siin lootuses tulewiku peale tõuseb huwi suurema arwu karja pidamisele ja ühes sellega ka suurema hulga wõi walmistamine.

Piimaühisuste wõi wäljaweo orraldamine.

Piimaühisuste järkjärgulise arwulise juurekaswuga tõuseb ka piima hulk ja ühes sellega wäljawetawa wõi kwantum. Waadates piimaühisuste wõi wäljaweo korralduist, peame ennemalt peatama jääma piima kokkutoomise juures meiereidesse.

Suuremalt jaolt wiiakse piim ühisuste liigete kui ka mitte-liigete poolt ühisusse kaugemal-asuwaist taludest wankritel; igakord korjatakse kokku piim mitmest talupidamisest. Wedu läheb seega ühisel korraldusel. Muidugi on see kõiae parem wäljapääs piimaweo juures meiereidesse. On aga ka küllalt neid, kes meierei läheduses asuwad ja piima käre otsas, kannudes ja liipsikutes, meiereisse wiivad. Perenaised aga wäsiwad ajajooksul jarnasest piimawedamise wiisist ja seda ei tohiks unustada. Siingi tuleks igal perel selle peale mõelda, et piimaweoiks lühikese maa tagant wäikesed karud muretsetud saaksid, millede tegemisega wäga hästi kodusel teel walmis saaks.

Tõuseb aga piimaühisustes piimahulk weelgi, siis ei ole otstarbetu ka selle üle järele mõelda, kas ei tasu kauge maa tagant piimawedu ennast paremini ära, kui selleks wäike weoauto muretseta, mis-

juguseid pruugitult sagedasti odavamini ja pikema-
ajalise järelmaksuga osta võimalik kui palju.
Sarnase piima kokkutoomise viisi juures ei tüdine
piimatoojad, sest siis toimetatakse see juba piimaühis-
fusse juhatusel korraldusel. Uhtlasi võiks ka veoauto
juures ajal, kui teed head, muude vedudega, näit.
võõrastele voorimisega, teenistust saada. Ka võid-
veo juures oleks see suureks abiks. Isegi jääks
soovida, et laks ehk kolm piimaühisust ennast sarnase
veoabinõu omandamisel ühendaksid.

Näituseks võiksid seda väga hästi Sõrve ja
Salme piimaühisused, samuti ka Vihtla ning ka teised
teha. Meie võid edasisaatmine lähed neljast sadamast
Kniivastest, Taalikult, Triigilt ja Kuresaarest. Suurem
jagu piimaühisusi, nagu Sõrve, Salme, Muistjala,
Kärkla, Kuresaare, Kõljala, ja Kõljala Põllutöökool,
saadavad oma võid kas päew enne laewa ärasõitu
Roomassaare sadama, võid Saaremaa Majandus-Ühis-
susse, kes omakord selle eest hoolitseb, et võid kor-
ralikult ja õigel ajal laewale laaditakse. Ei saa
täheksamata jätta wastolu, et sagedasti vooridega
kohaletoodud võidünnid teel pika ja põrutava veo
tagajärjel kannatavad. Mõnel tünnil põrnivad witsjad
pealt, teistel tulewad otsalauad lahti, misjulgused
õnnetused aga ära jääksid, kui see kergesti vedrutawal
veoautol võid vedruwantril toodud saaks. Wedruwantri
muretsimine ei teeks piimaühisusele suurt kulu ja
sellega võiks kordamööda ühisweol, mis meil praegusel
võidvedamise juures ühisustes maksma pandud,
üksikutele võidvedajatele igakord kasutamiseks olla.
Wedruwantrit oleks ka kolbus koorejaamadest meie
reisse koore toomine.

Wäga otstarbekohane on ka wedruwantrit

fanamune voorida, misjuguuste kokkuvõtmine ja edasi toimetamine kindlasti ka piimaühijuste juure tuleb.

Koorejaamad.

Piimaühijuste võrgu loomisel on finni peetud põhimõttest, mitte liiga lähedale üksteisest piimaühijusi asutada. Kuid siiski ei ole jellest igal pool finni peetud — on ellu kutsutud rohkem piimaühijusi kui see nende oma elujõule kasulik. See on ka põhjuseks, et jääb koorejaamade juurehitamine ja hõlpseseadmise otstarbetu. Kus aga suuremad ringkonnad, jääb on piimaühijustel otsekohe koorejaamad kasulikud. Nende hõlpseseadmise on ühijuse liigetele lihtsam ja nad nõuavad vähem kulu. Nii on juba mõnel piimaühijuse el üks ja rohkem koorejaamu. Nende juure viiakse piim kokku ja piimatooja saab jäälsamas oma läbilastud piima tagasi, samuti kui piimaühijusest, kus järjekorras piim ära antakse. Koorejaamu on meil praegu kokku neliteist: Torgu wallas üks, Abruka wallas kaks, Lõmmadas üks, Mustjalas üks, Loonal üks, Kaarma-Suurwallas üks, Rogula wallas üks, Veisi wallas üks, Pihtlas üks, Veisis üks, Uuemõisas kaks ja Laimjalas üks.

Kuhu meie võid lähed?

Wäikestest piimahulkadest, üksikutest peredest, korjub igasse piimaühijusse tuhanded toobid piima ja igal nädalal saadab Saaremaa välja mõnisada tünni võid. Kas oli see mõni aasta tagasi mõeldav ja veel mõned aastad — tõuseb saadud võid hulk mitmekordseks. Juba 1925. a. saadeti võid Saaremaalt 26.000.000 marga eest välja ja 1926. a. tõuseb see summa kolmekordseks. Sarnast suurt raha-

summat ei ole Saaremaa ühestki väljaveoosaadusest senini saanud. Suuremalt jaolt läheb Saaremaalt wõi Põllumajanduse Keskühitus „Estonia’le,“ kes on suurem wõiekSPORTÖÖR. „Estonia“ omakord warustab ka Saaremaa piimaühituse tarwilikkude materjalidega, misjuguiseid piimaühitused Saaremaa Majandus-Uhijuse kaudu saawad, nagu wõitünnide materjal, pergament, wõi wärw ja teised tarbed. „Estonia“ kaudu on ka esimesed aurujõulised fiskeadad tulnud, misjuguiseid piimaühitustel omal jõul osta wõimata oleks olnud.

Ka teistele eksportööridele, misjuguiseid peale „Estonia“ weel kolm, „Gahlenbäck,“ „Einpaul“ „E. B. T. Ü.“, läheb oja wõid. Ei ole piimaühitustel isegi weel sagedasti usku, et oma keskühituse kaudu neil kõige kasulikum wõid wäljaturule saata.

Jagajuguste abinõudega püüawad eraeksportöörid piimaühitustelt wõid oma kätte saada, nagu suuremate akkreditiiwide wäljamaksimisega iga wõitünni pealt, kohe peale wõi laadimist laewale prahidokumentide wastu, ehk jällegi teinekord juhuslikult kõrgema hinna maksimisega wõi eest.

Kuid selle peale waatamata on meie piimaühitused ikkagi jälle „Estonia“ poole üle läinud, sest selgemaks saab, et kasu, mis eraeksportöörid wõi kauplemisega saawad, piimaühitustele kasu ei too, kuna „Estonia’lt“ 1925. a. iga wõi kilogrammi pealt 2 marka tagasi tuli ja kui ka sääl teinekord vähem hind, jääwad ülejäägid ikkagi ühituste puhaskasuks.

Sigadetaswatus.

Ühes piimaühituste loomisega tekkis huwi sigade kaswatamiseks.

Hulk läbilastud küllma piima tuleb igale piima-
toojale piimaühikust tagasi ja võimaldab ühes kar-
jakasvatusega ka suurema arvu sigade kasvatust ka
varemalt võisid meiereid omale hulga sigu pidada ja
need peeti meiereist saadud juustuvee ja petipiimaga.
Kasu, mis meierei omanik sigadest sai, ei olnud palju
vähem sellest, mis juustu ja või eest saadi. Sel
ajal läks meil sealihha peaaesjalikult Wenemaa suure-
maisje linnadesse, Peterburgi ja Moskvasse, samuti
läks teda hulgana välja ka Riiga.

Braegusel korral on meil, samuti ka ülemaal,
sigadekasvatamine hooguvõtmise ajajärgus. Palju on
selleks kaasa mõjunud uus, eestlaste ettevõttel ehitatud
Tallinna „Estonia“ eksporttapamaja, jst ei oleks
ju ka mõtet sigu kasvatada, kui koht teadmata, kuhu
neid müüa. Olgugi et see ettevõtte suuri kulusid
nõudis ja esimestel aastatel isegi kulusid ei katnud,
on siiski eksporttapamajade suureks teenuseks mõju-
avaldamine sigade kasvatamisele. Kui palju see
Saaremaale kasu toonud, selleks võiks võrrelda
mõnede aastate väljavedu. Enne piimaühikuste asu-
tamist ei viidud suuremal hulgal ühtegi korda sigu
välja, väljaarvatud juhtumised, kus mõned ülemaa
lihunikud mõne üksiku sea omale Tallinna saata lasid.
Üldiselt ei olnud neid ka väljaveoks palju ja tarvi-
tati kohapeal oma majapidamises.

Väljaveo võimaluse avanemisega kasvas ka
väljaveetatavate sigade hulk ja oli juba 1925. a.
2000 ümber. Ka selleaastast väljavedu peab veel
juhuklikuks nimetama. Müüsid ju ainult need, kellel
raha puudus ja kes siga oma tarvituseks kaswatanud,
kuid mitte müügiks. Oli aga ka juhtumisi, kus loo-
tuses müügi võimaluse peale üks ja rohkem sigu

kasvatati ja need lootused ei petnud, sest müüja sai sigadest kaunis kena summa raha oma majapidamise kulude kattets. Sigu tapetakse ja tuuakse odava hinna eest turule, ilma et wahet tehakse, kas siga ehk ka wäliturule kõlbulik, kust suuremat hinda saada võimalik. Rõige parema ja laiaulatuslikuma sigadefaswatuse juures tuleb küllalt weel ette, et siga, mis ainult sisetu-ule kõlbulikud, kohapeal müüjiks peab jätma, ja linnalaste kartus, et liha ja wõi kõik koduturgudelst kaob, on sellepärast asjata

Baconsigade nõudmise kaswamisega peawad seakaswatajad sellele nõudmisele järele tulema. Kaob ära ilmaaegne pikaajaline mitmeaastane sigade söötmine. Heade tõusigade sortide muretsemisega saab paraja baconsea kaalu mõne kuu pärast kätte ja ilmaaegne kulu, mis majapidamistele aasta ja rohkema aja sigade söötmisel tehakse, näitab juba siis puhaskasu. See kasu annab ennast ükshilutes majapidamistes tunda ja kaswab hiigla jummani meie riiki sissetulewa wäliswaluuta näol. Wõrreldes Daani wõi ja baconi wäljawedu, näeme, et wiimasest mitte vähem sissetulekuid ei ole saadud kui wõist, ja see ulatab 1925. aastal kumbki üle 3 miljardi Eesti marga

Ka meil on baconi wäljawedu imekiiresti kaswamas. Ei tahaks andmeid käsitada, misjagused ajalehtede kaudu üldiselt Eesti baconi wäljaweo kohta teada. Wõiks tähendada, et Saaremaalt baconsigade wäljawedu mitme sadama kaudu fiiski 1926. a. weelgi kaswanud on.

Seda tähendab ka asjaolu, et sigade wäljaweost on niihästi ükshilud ühijused kui ka eraettewõtjad huwitatud ja igakordse laewa ärajõiduga läheb

hajuti elusjagu Rurešaarest välja.

Ka jaadetakse neid vähemal arvul mujalt Saaremaa sadamatest ja ka Kruivastest.

Ei kesta kaua, kui meil sigade arv nii suureks tõuseb, et oma tapamaja ülesehitamise peale mõelda.

Selleks on eeltööd tehtud. Suurel määral on selleks kaasa aidanud Saaremaa Põllumeeste Kesksektsti tegewus ja instruktoreite töö. Ei saa sagedasti selgitada ette tõiasju, mis ennast aga elus ise tõeks teevad. Ei olnud usku, et Saaremaa nii palju piima annab ja võid välja vedada võib.

Ei уста ka jeda weel, et meil mõne aasta pärast oma eksporttapamaja olemas saab. Selge on aga igaihele, et meil mõne aasta pärast 8—10 000 siga aastaks kasvatatakse ja isegi weel rohkem. Miks peaks siis meie sigadekasvatajad asjata suurt kulufid tegema sigade weoks laewal, lamuti ka kahtlema sigade ühismüügil saatmisel, kus oma sünni hindamisest kangel, ja weel enam, miks maksab meie seakasvataja suurel wahetajufid ülesostjatele, kuna see temale enesele jääda võib. See kõik kaoks tapamaja ülesehitamisega kohapeal.

Eeltööd, mis tehtud oma tapamaja ehitamiseks.

Esimene sigade väljasaatja Saaremaalt oli Saaremaa Majandus-Uhisus, kes oma ettevõttel, olgugi et tegewuskapitaal suur ei olnud, jeda toimetas. Erialgu osteti sigu kogu väljamaksetawa raha eest, kuid nähes, et säälsuures nii mõnelki seakasvatajalt rohkem teenida võis, ei teinud jeda Majandus-Uhisus enam kui kaks korda, sigade väljasaatmise algusel. Kogu peale selle mindi ühismüügi peale üle, millele

ka teised ühised pärastpoole mujal Saaremaal järele tulid.

Saaremaa Majandus-Uhiseses mõlgutati ka mõtet, et parem oleks kohapeal siin ekspordiks tappa, millega loomade piin, mis mereõidul möödapääsemata, ära jääks.

Arwati, et selleks oleks tarvis omale tapamaja ehitada. Kust aga saada raha ja toetust. Paluti abi Tallinna „Estonia“ eksporttapamajadelt, kellel ka wahapeal uus põhikiri registreeritud. Põhikirjas on ettenähtud, et tapamaja omale osakondi awada wõib, kes ijeseiswalt oma juhatuse all töötawad ja walmistatud baconi Tallinna kaudu wäliturule saata wõiwad.

Sellest kinni pidades kutsuti ka 1926. a. weeb-ruaris põllumeeste-sigadekaswatajate päew kokku, kus Saaremaa seakaswatajad hulgana kokku tulid ja oma eksporttapamaja ehitamise tarwilikust tunnistasid.

Ka riigilt on palutud laenu tapamaja ehitamiseks, kuid kas saarlastele selle tarwiliku laenu andmisega wastu tulla, on praegu weel küsitaw ja sellepärast ei jää münd teed, kui ise omal jõul selle uue ettevõtte ehitamisele asuda.

Teadagi, et saarlasel raha wähe, kuid siiski on ka wäikeste osamakshudega wõimalik tapamaja ehitada, kui kõik meie seakaswatajad eksporttapamaja Saaremaa osakonna liikmeks astuwad ja oma osamaksu terve juuruseni tõstawad sellega, et iga saadetud sea pealt wäikese oja, mis weorahast Tallinna eksporttapamajadelt tagasi saadakse, oma osamaksuks sisse jätawad. Muult jarnajel korjamisel ja tahtmise ülesnäitamisel jaawad saarlased nii kaugele, et ka mujalt

toetust loota võid, olgugi et praegu palju kihutus-
tööd selle vastu tehakse, et mis kasu teil oma
tapamajast. Isegi toodi põhjusti ette a. l. „Külmetuse“
direktori poolt ühel jutuaajamisel ja see tähendas:
„Kasulikum on teil sigade saatmiseks muretseda laenu,
mis mitu korda odavam tapamajast ja teie võiksite
meile siin müüa, kusjuures meie poole ja enam
veokulusid oma kanda võtaksime.“ Sealjuures
unustati aga hoopis neid puudusi, mis tapamajade
kaugelajumisega ühenduses. Nimelt eelpool juba
loetletud kulused elusigade veo pealt, misjagused
valmis baconi juures ära jäävad ja aastate jookkul
mitmekordselt tapamaja ehitamise tasuvad.

Wilja väljavedu

ei ole meil kunagi suur olnud. Suurem praegu'ist
oli ta enne sõda, kui mõisnikud sajad wakat wilja
oma põldudelt said ja seda ülemaale müüsid. Muidugi
oli seda kallim leib teolistel. Linnalastelt wõttis
hulga raha ära kallilt müügile tulew väljamaa jahu.
Ka põllumehed võisid omale seda mõnikord lubada.

Peale sõja, kui maa jägamisele läks, ei soadud
ka enam suurtel hulladel wilja ja wiljamüük jäi
hoopis väikeseks.

Omajagu wõttis sõja tagajärg wanadest taga-
waradest ja ka jõukamad talumehed, kellel muidu
ikka kummekond wakka wilja jalwes tagawaraks oli,
ja põidlastel sagedasti rohkem, pidid nüüd kehvalt
läbiajama.

Haruldastel head wiljakaswuaastad olid 1921.
ja 1922. — Wilja väljamaalt neil aastatel sisse
ei tulnud, sest Wenemaal wiljakasw ei õnnestanud ja

sealsed tagavarad olid wiimajeni tarvitatud. Saaremaalt wiidi hulgana wilja ülemaale, kust see isegi Wenemaale edasi müüdi.

Neil kahel aastal müüdi wilja raha puudusel, sest teist sissetulekut ei olnud.

Praegune meie wilja väljavedu läheb väikeste hulladena weel wälja Pärnu ja ruffid hoopis wähe, rohkem aga otri õllepruulimiseks wabrikutesse.

Karjakaawatuse edenemijega jääb wiljakaatus teisele kohale ja läheb kord korralt wähemaks. Peagi kaswatab maa ainult jellewõrra, kuipalju seda iga majapidamine tarvitab.

Wiljakaawatamine ei tasu ennaft enam ära. Põhjusteks on ka wilja madal hind. Wenest ja Poolast tuleb praegu juba meie ruffiwilja odawamini sisse ja tuleb ette, et isegi ülemaalt juba rufist Saaremaale sisse weetakse. Meid juhtumisi wõib küll üles lugeda, kuid kunagi meie rufist, peale ikaldusaastate, waremalt sisse weetud ei ole.

Seda enam edeneb juurikate kaswatamine. Kuidas oleks ka karjakaatus mõeldaw ilma nendeta, misjagune kaswatus meie loomadele söötmiseks kõige odawam tuleb ja määratu hulgal ennaft paljundab. Selle asemel, et kuumekond wakka rufist tiuult saada, on wäetiskatsete abil tõendatud, et sama maa pealt umbes waarituhande puuda ümber loomauaerid saada wõib ja, waatamata nende odawa hinna peale, on ickagi talu mitu korda suurem.

Kanakaawatus ja tanamunade müügi korraldus.

Räägitakse Daaniist. Iga põllupidaja saab kana-dest suuri sissetulekuid.

Kus peetakse 100 ja enam head tõugu kana, ja selle arvu ümber enamasti igas majapidamises, seal on ka tulu sama suur kui kasvatada nelja, wiite siga.

Seda on ka tähendanud mõned ühiskond katsed meil kanapidamistes.

Kui on saadud kanakasvatusest, kus umbes 500 kana peetud, üle paarisaja tuhande marga puhast tulu aastas (kasvatuse käsiraamat Kiwi—Häminen). Ei ole sellepärast ka asjata selle väikese linnu wõimet hinnata ja teda inimeste kasuks tööle panna. Iga talu wõib pidada hulk kanu, mis ei wõta suurt tulu.

See sissetulek aga, mis perenaine kanadest saab, tajub hästi kanapidamise. Kui ka iga kana 100 muna aastas annab, siis on tõendatud, et ta poole müüdüd munadest puhaskasuks jätab, arvestades oma sihema turgude madalate hindadega. Veel suurem on kasu siis, kui peetakse puht sordikanu ja munad wäljaturule lähewad.

Selle ala peale ei pandud senini rõhku, sest mis kasu wõis sarnasest väikesest linnust loota kui kana. 1925. a. wäljameos näeme aga juba, et Gestift üle 100 miljoni marga eest kanamune wälja saadetud ja kui palju talupidamisi meil seda tõendada wõiwad, et selles wäljameos kaasa aidatud?

Saarlasele oli sel alal tegutsimine wõõras. Ei olnud ju kohta kuhu kaup müüa. Linna turg väike ja hinnad madalad. Munade wäljameoga tegi alguse Majandus-Ühjus ja see tõi kanakaswatatajatele huwi. Oli koht, kuhu järjekindlalt mune müügile saata wõimalik.

P. K. „Estonia“ korraldusel oli suurem osa Eesti kanamunade väljaveost, kuid seal samuti korraldus algastmel. Alles möödaläinud aastal asutati üleeesti-maaline kanamunade ostu-müügi keskkohht M.ü. „Muna“, kelle ülesandeks Eesti munale paremat turgu leida ja üks osakond töötab praegu Nuresaares.

Wõttes munade väljaveo korraldamise oma üles-andeks, peab ka M.ü. „Muna“ paremaid tõukanu saarlastele muretsema ja nende saamiseks abiks olema. Seda teeb ka M.ü. „Muna“ oma instrktorite kaudu, ja soetades walitsuselt rahalist toetust.

Sel aastal asutatud M.ü. „Muna“ osakond on juba väikest tegewuse tõusu näidanud. Oma tegewuse alguses küll vähem, kuid kord-korralt näitab ka Saare-maa munade väljavedu tõusu ja kindel on, et see mõne aasta pärast sadade tuhandete ja enam munadeni ulatama saab. Nii tuleb teistele hulgalistele miljonitele ka sellest harust Saaremaale kümned miljonid lijaks.

Need kümned miljonid kasvavad seda suure-maks, kui munade väljaveo kõrwal korraldatakse ka lindude väljavedu, millele samuti praegu juba algus pandud ja misjugune ülesanne ka M.ü. „Muna“ peale jääb.

Elusloomade väljavedu.

Sel alal ei ole meil ühtegi organisatsiooni tegut-semas. Olgugi et meil sarwloomi rohkesti, ei ole neile wälisurul soodsaid müügitingimusi leitud. Koha-pealne loomaliha tarvitamine on väike ja loomade hinnad on tingitud kohapealsetest laatadest, kus loo-mad samast ümbrusest omanikule üle antakse ja see seda looma nii kaua peab, kuni see wanaduse pärast

lihunikule odawa hinna eest müüakse, eht jällegi oma tarvitamiseks tapetakse. Muidugi ei saa sellepärast ka suurt tungi olla loomade kasvatamiseks, millede järel senini turul nõudmine õige väike. Viimasel ajal on siiski hakatud loomi vähematel hulkadel Rootsi saatma. Tegutseswad sel alal mõned üksikud ülesostjad, kellel suurem toetus mannermaa rahameestelt.

Suureks tahtuseks loomade väljaveol on wassawate laewade puudumine ja harukordadel, kui ülesost a on kümmefond loomi kokku saanud, siis tuleb laew Tallinnast muretseda. Väikese arwu loomade juures tulewad prahirahad kõrged. Peale piimaühisuste asutamist ja ühes sellega ka suurema arwu karjapidamise peale üle minnes tõuseb ka müügiks kõlbulikkude lihloomade arw ja see väike osa väljaveetud loomadest, mis isegi aastast mõne saja peale ulatab, tõuseb mõne aasta pärast mitmekordseks.

Meil tuleb sellega edaspidi üks jäsjetulekuallikas juure, mis omakord nõudmise efile kutsub loomade weoks kõlbulikke weobinõusid muretseda.

Ei ole paremat lugu ju ka lammastega. Kes Saaremaal ringi käinud, see imestab, et sarnastes karjades meil igal pool karjamaadel lambaid korjatatakse. Wõttes väiksel, on iga pere peale läbistikku kümmefond lammast, misjugune arw meie 10000 majapidamise juures sajatuhandeteni ulatab. Ei saa öelda, et kõik need lambad kõlbulikkud on väljaveoks. Suurem jagu neist ei anna sagedasti väljaveoks nõutawat liha kaalu wälja. Näituseks ei saa lammast müüa, mille eluskaal 1½ puuda ja selle juures lahja, sest teada on, et lambast kaduma läheb ½ funi

$\frac{2}{3}$ osa eluskaalust. Kuid on küllalt neid, mis nõuetava kaalu wälja annawad, kuid nende wäljavedu ei ole senini korraldatud ja lambad tapetakse oma tarwituseks kui ka müügi jaoks kohapeal. Muidugi suureneks lammaste wedu weelgi, kui meie majapidamised suuremat rõhku panewad paremat tõugu lammaste pidamisele. Selleks on kohaliku maakonnawalitsuse poolt juba algatus tehtud ja mõned Rootsi tõugu lambad tõulammasteks sisse toodud, kuid neid on weel wähe. Oks kasulik, kui mitmed majapidamised eunnast paremate tõulammaste muretssemiseks ühendaksid ja ühiselt suuremal armul tõulambaid telliksid, kusjuures ka kohalemuretsmise kulud wähemad. See soovitus leiab juba lähemal ajal täidewiimist ja mõne aasta pärast on meil nende sadade tuhandete asemel häid lihalam- baid, misjuguustega wälistungude nõudmisi täielikult rahuldada suudame. Muidugi ei keeldu ka walitsus põllumeestele sarnase toetusega wastu tulema, mis meile tõulammaste muretssemisel tarwilik. Praegu aga on meil, nii kui nimetatud, küllalt ka neid lambaid, mis wälja weetakse, peaaesjalikult Tallinna a. s. „Kül- metuse“ tapamaja kaudu wäljamaale ja Tallinna turule. Ka lammaste weoks puudub saarlastel kohane laew, seesama, mis sarnloomadelgi, ja weel enam meie ühendus maad kaudu raudteega.

Muude saare saaduste wäljavedu.

Peale wõi, wilja ja liha annab wähemal määral sisetulekut ka kartul. Kartul kasvab Saaremaal peaaegu igal pool.

On hea kartulikaswatuse aasta, annab Saaremaa sajad tuhanded puudad kartulaid wäljaweoks. Kõige paremaid kartulaid kaswatatakse Sõrwe poolsaarel, mis-

suguseid rootslased ja soomlased kõige paremateks kartulateks. Gestis loewad ja nende järele on nõudmine suur. Häid kartulaid mujalt saarelt nii suurel hulgal ei saa. Tükati fiiski. Suuremal hulgal kaswatawad järgmised Saaremaa osad kartulaid: Kihelkonna, Pärnama ja Pihtla. Neist kohtadest on kartulikaswatuse aastatel nii mõnedki laewad kartulaid wälja wiidud, kuid Sõrwe kartuli wäljaweoga ei saa wõrrelda kartuli wäljawedu neist kohtadest, mis sugune hulga poolest Sõrwest kaugele maha jääb. Mis Sõrwe kartulatele kuulsuse annab, on ta ühesugususe suuruses kui ka sordis, olgugi et ka selles palju soowida jääb ja paljugi sordi parandamiseks ära teha tuleb. Kartuli paremate sortide sissetoomine on hädatarwilik ja loodetawasti saab lähemal ajal selleks kaasa aitama kartulikaswatuse sordi parandamise selts, kui ka wastawal alal tegutsewate instrktorite töö.

Teiseks wäljaweo alaks oleks nimetamisewäärt ka metsa wäljawedu. Mõri aasta tagasi oli metsamaterjaalide järele nõudmine suurem, mis oli tingitud kõrgetest metsahindadest Inglise turul, kuhu ka meie mets wälja weeti. Suuremalt jaolt metsamaterjaali läks aga Tallinna, kust aga mujalt Gestist tulew parem mets wäljaturule läks ja Saaremaa metsamaterjaal jalgseteks ehitusteks ära tarwitati, samuti ka laudadeks ja muudeks tarwisminewateks materjaalide ümbertöötamiseks läks. Suur osa metsa häwitati wenelaste poolt kaitsekraawide ehitamiseks, mille pärast metsa juurekaswatamine forrast wälja löödi, olgugi et metsa juurekaswatusest meil senini korralikult kiinni peetud ei ole ja seda wahest ainult kohati tehtud.

Metsahindade langemise tõttu ilma turul jäi ka nõudmine meie metsa järele wähemaks, mille

tagajärjel ka Saaremaalt metsa väljavedu hoopis väikeseks jäänud. Praegu läheb kõige enam metsamaterjaali kohapealseteks ehitusteks. Riiklikul toetusel väljaantavate ehituste laenudel ehitatakse juure uusi elumaju asunikude poolt, samuti on ehituste hoos ka wanad põllumehed. Karjakasvatuse ja sigadekasvatuse edenemisel tuleb juure ehitada hulk karjalaute. See kõik nõuab meilt palju metsa ja tuleb selle peale mõelda, et meil mets ehituste hoos, mis veel ees seisab, ei hävitataks ja selle korralikku juurekasvatust arendataks. Riigimetsades on metsade raiumine ja istutamine riigi poolt kindlas korras läbi viidud, kuid soowida jääb, et ka põllumehed oma metsades seda tegemata ei jäta.

Kui palju on isegi need riigid metsade ülesligise raiumise tagajärjel kannatanud, kus metsi väga palju oli ja metsade ülesligise raiumise tagajärjel nüüd mujalt metsamaterjaale peab siise weetama. Kas ei ole küllalt näitusest Wenemaa kohta, kus veel hiljuti igaüks metsa nii palju tarvitada wõis kui soowis, aga nüüd juba igaüks (muidugi wõttes sõjaeelset aega) walitjuse loaga ja maksu eest metsa raiuda wõib. Inglis- ja Sakamaa on oma metsahäwitamisega kaugele teistest ette jõudnud. Olgu need näitused muuseas ette toodud. Kas ei pea siis meie oma väikeses riigis küllalt tähelepanelikud olema, et see natuke metsa, mis ehitusteks ja põletispuundeks tarwis, alal hoitud jaaks ja seda uute metsade juureistutamisega juurendataks.

Sama palju, kui meil Saarel maa peal kokuhoidmist ja tööd tarwis, nõuab seda meilt ka meri.

Kalapüük on Saaremaa rannas wähe väljaarenenud. Kalasaaik mõnel pool näitab aga küllalt

tasuwust. Enne sõda organiseerisid meil mõned ärimehed kalapiiuki ja kalade wäljawedu Sõrwes. Oli oma laew ijegi, millel soolatud ja suitsetatud kalu peaaesjalikult Sõrwe poolsaarelt Riiga läks. Mõni aasta tagasi katsusid jällegi mõned ülesostjad oma õnne, kuid asi ei edenenu ja jäi millegipärast soiku. Peaaesjalikult puudus raha. Et kalaasjandusel Saare rannas edu, on kindel, ja selle organiseerimine seisab arenemise ajajärgus. Kõige suuremat hoogu saab kalaasjandus Saaremaal alles siis, kui kalamehed ise omale ühijusi loowad ja koondatult müüki korraldawad. E. L. K. on alguse teinud Mustjala Bangal kalade soolamisega ja see ei ole huwi äratamata jätnud kalameeste hulgas.

Kalade müügikoht on sealsamas kus neid püütakse. Halwemas seisukorras on kõik muu Saaremaa rand. Mõned kalameeste ühijused on wäljaarenemisel ja igalpool on rahaline kitsikus kui ka turu puudus kalade müügiks. Väikese osa kaladest tarwitawad kohalikud elanikud; linn ei tarwita samuti kuigi palju ja wäljawedu on organiseerimata. Sel alal on aga tulewik ja kaladest saadaw sissetulek peats jaarlasele mitu korda suuremaks tõusma kui ta seniini olnud.

Saaremaa Põllumeeste Reffelts ja põllumeeste feltid.

Wäga hästi mäletatakse wanemate põllumeeste hulgas neid aegu, kui Kuresaares esimene põllumeeste felt asutati ja weel jät aastal, Kuresaare Eesti Selti juubelpäewal, terwitas põllumeeste nimel Eesti Selti tegelasi wana põllumeeste selti tegelane hra Markus. See wana raud on pühendanud suure osa oma oskusest ja tahtmiseft põllumeeste

organiseerimisele ja nendes jälgedes alustati uuesti põllumeeste koondus 1919. aastal Saaremaal.

Sel ajal ei olnud wanast põllumeeste seltsist midagi järele jäänud, kui ainult nimi ja wähesed meeletuletused jutuajamistes põllumeeste eneste wahel. Endisele Kurejaare Põllumeeste Seltsile anti teine nimi ja ristiti ta juba nüüd Saaremaa Põllumeeste Keskseltsiks, kelle tegewus endisest mitu korda laiaulatuslikum olema pidi ja mitte wähe ei tegutsenud selleks praegune rkl. Teetow kui ka hra W. Reggio. Agaramad põllumehed aitasid sellele jõudumööda koha- peal kaasa.

Leiti tarwilikuks ajutada igasse walda põllumeeste selts, kelle ülesandeks ka edaspidi pidi jääma põllumeeste waimlist elu arendada ja majanduslikku sil- maringi laiendada.

Kui palju küll sellest nii tähtsast sihtist on osatud finni pidada, jääb mõneski kohas küsitawaks. Oma- kord on see siiski selleks kaasa aidanud, et meie põl- lumeeste seltside juure agaramad põllumehed astusid ja teisi omaga kaasa töid. Põllumeeste seltside juures on edaspidiste aastate jooksul nii mitmedki põllu- majanduslikud kurjused peetud, kuhu asjatundjad instrktorid kutsutud. Samuti on elawust omaga kaasa toonud koosolekud, misjaguseid põllumehed oma- wahel mõtete wahetamiseks pidanud. Keskkohast — Põllumeeste Keskseltsist — on antud uusi mõtteid põllumeeste majanduslikuks ühendamiseks. Nii mõnedki põllumehed tuletawad meele aegu, kus nad pidid minema juhatust paluma, kuid nüüd tullakse nende juure koju ja antakse nõu ja juhatust kohapeal. Põllu- meeste Keskseltsi esimene ülesanne seisis selles, et

oma juure kutsuda paremaid tegelasi — eriteadlasi — kes pidid andma nõu ja juhatusi igale põllumehele. Juure kutsudes uusi instruktoreid on kinni peetud põhimõttest, et algu neil aladel õpetust põllumehele anda, millest ta kõige otsekohesemalt kasu näeb ja saab. Keskseltsi instruktoreid poolt on igal aastal korraldatud hulk kursusi, loenguid ja koosolekuid, misjagused ei ole mõju avaldamata jätnud meie majanduslikule elule. Kõige suurem töö oli piimaühisuste loomine; nende ülalpidamiseks ei jää vähe tööd veel üle karjapidamise paremaks korraldamiseks, misjagust aasta-aastalt jatkata tuleb. Kui palju ei ole meil tehtud maaparanduseks ja selle läbi on juba mõnedki miljonid maaparanduslaenu Saaremaale tulnud.

Ka teraviljasortide parandamise kui ka maa kultiveerimise eest on hoolt kantud ja antakse selleks nõu ja juhatusi.

Igal alal on oma nõuandja. Olgugi et instruktoreid vähe, on siiski saadud hulk tööd teha. Mis aga meie veel saavutama peame, on üldine hea tahtmine nende nõuandmistele läbi viimiseks. Katsete tegemised ühel kui teisel alal aitavad selleks kaasa.

Ei ole ju korraga kunagi kuskil seda kaugeid sihti kätte saadud, mis meil põllumajanduses olemas, vaid kõik areneb pikkamisi. Väga palju on selle elu arenemiseks ka kaasa aidanud meie põllutöönäitused. See mis pealtvaatajale iseenesest arusaadav ja väga lihtne paistab olevat, ei ole aga sugugi nii. Iga väljapandud asi nõuab enne sagedasti rohket tööd ja hoolt.

Nii palju kui seda on suudetud teha möödunud aastate jooksul, kus elu ise edasi arenenud, seewõrta

on ka meie põllutöönäitused korralikumad ja rikkamad olnud. Siin on kõige enam suudetud tähele panna Saaremaa majanduselu arenemist. Niivõrd, kui esimese aasta näitus väljapanekute poolest waese- võitu oli, seit ei olnud ju kohe peale sõjaaastate võimalik olnud selleks ette valmistada, sedavõrd olid pärastised näitused väljapanekute poolest mitmekesijemad ja rikkamad. Glu ise oli omaga palju seda kaasa toonud, mis mujal mitu aega enne heal töö tahtmisel oli tehtud ja valmistatud. Mõned näitused, võrdluseks 3 aastat järgimööda peetud Saaremaa näitused, selgitavad pilti. Nimelt ei saa unustada 1922. a. näitusel väljapanud asjade hulka, samuti ka nende väärtust ja 1924. a. väljapanekuid. Milline suur vahe leidis neil kahel väljapanekul. Iseäranis paistis see filma põllumajanduse osakonnas. Väljapanekute hulk oli arvuliselt 1924. a. näitusel kolm korda suurem kui esimesel näitusel. Samuti olid väljapanekud väärtuslikumad.

Ka loomade osakonnas oli suurt edusammu näha. Ei jäänud maha ka teised osakonnad. Mis aga veel meie näitustel kordaläinuks tuleb lugeda, on see hoog, mis antud edaspidiste näituste pidamisele. Suvi uue näituse vastu on suur, sagedased järelepärimised ja soovimavalduised uue näituse pidamiseks tulevad sagedasti kuuldavale. Võib kindlasti ette arvata suurt tungi, mis väljanäitusel järgmisel aastal olema saab.

Muudugi teada, aitab sellele kaasa ka see, et 1925. a. näitus pidamata jäi ja selle asemel üle- jaaremaaline põllumeeste päew harilikul näituse ajal sügisel, samuti ka Põllumeeste Keskkeltsi poolt korraldati, misjagune samast põhimõttest välja läks, nimelt,

Saaremaa põllumeeste peret koondada ja lähemat ühinemist põllumeeste wahel esile kutsuda.

S. P. Reskfelti ülesanne on muidugi niihästi põllumehe majanduslikku seisukorda parandada aidata, kui tema waimlist filmaringi arendada. Ei ole see ju weel väga suures ulatuses kätte saadud, kuid eel-töö, mis selleks tehtud saab, edaspidist tööd lihtsustama. Peetawad kursused, loengud ja koosolekud aitawad sellele kaasa. Reskfelti ülesanne ei seisa ka ühenduses poliitika tegemisega, mille tõttu edasijõudmine kawatsetawatel aladel seda jõudsam ja lihtsam. Saaremaa Põllumeeste Reskfelti liigeteks on kõik Saaremaa põllumeeste feltid ja nende liikmed põllumehed, waatamata nende ilmawaate peale. Siin oleks aga siiski soowitaw näha püüet, mis põllumeeste huwisid kaitseks ja see on weel seda lihtsam kätte saada, kui ka isikute ilmawaated ühtlased. Olgu aga ka tähendatud, et meie põllumeeste feltide tegewus maal mõnel pool just eriti isikute — juhtivate tegelaste ilmawaadete lahkuminekute pärast soiku on jäänud.

Teiseks põhjuseks mõnel pool on olnud jällegi loidus. Kuid ka see peab parandatud saama ja hea tahtmise juures saab sellestki üle. Nüüd kus Reskfelti juure õige rohkearwuline instrktorite pere koondatud, wõib arvata, et peagi ka need põllumeeste feltid, kus elu ja tegewus oiku oli jäämas, jällegi ellu ärkawad ja seda hoogsami oma tööd jatkama saawad.

Neid põllumeeste feltse ei ole palju. Ka teised põllumeeste feltid saawad oma eeskujuga selleks kaasa aitama.

Pangad ja nende tegewus.

Kõik rahalised operatsioonid lähewad meil ainult

3 panga kaudu. Endise rentei aset täidab nüüd Eesti Panga Kuresaare osakond, kelle läbi kõige suuremad rahalised operatsioonid toimetatakse. Koondatud süsteemi järele allub osakond täiesti Eesti Panga juhtnõõride alla Tallinnas ja selles korra sissejeadmine kui ka rewideerimine allub Tallinnale. Pank toimetab kõiki operatsioone, nagu raha wästmist a saadmist igasje kodumaa linna ja wälismaale, raha wäljamaksmist sisse, kui ka wäliswalutas, transseerib ja remiteerib wekslid, wõtab neid laenude kindlustuseks wastu kui ka inkassoks, konto-korrent arwete pidamine, riigile kuuluwate sissetulekute wastuwõtmine ja wäljaminekute wäljamaksmine, tempelmarkide peamüük, wäliswaluta noteerimine, j. n. e.

Teine pank, otsekohse wästand suurema sõbrale on Drisaare Ühispank. Alles hiljuti, 1926. a., asutatud ei ole Drisaare Ühispank oma tegewusega weel palju jõudnud korda saata. Seistes arenemisel, tuleb esialgu kapitaali korjamisega alata, samuti ka suurema hulga liigete kokkusaamiseks tööd teha. Esimesed sissemaksud, mis suure summani ei ulata, on wäheste arwu liigete poolt korjatud ja annud wõimaluse esialgsele tegutsemisele. Drisaare Ühispanga tegewuses on süiski edu märgata ja jääb ümbruskonna elanikkudele ainult soowida, et see pank omale tugewama aluse saaks ja püsima jääks, mis rahalise liikumise Saaremaa Põidepoolsest osast kuini Muhu saareni oma alla wõtaks. Pank aitaks ka kaasa suurema hulga raha saamisele lähedalt, mis riigi poolt antud maa-paranduse kui ka teiste laenude näol rahwale kätte tuleks.

Kõik panga lähedal asuwad ühised kui ka äri-

liselt tegutsejad isikud on 1926. a. oma maksud selle panga läbi teinud. Uhtlasi aitab panga tegevusele kaasa ühijuste tõusu ajajärg, mis iseäranis Pöidel edukalt edeneb. Põige vanemaks ühispangaks on

Saarte Ühispank.

Wäljataswanud endiseist Kuresaare Wastastikkusest Krediitpangast on Saarte Ühispank mõne aasta jooksul väga palju poolehoidu wõitnud. Uhtudes linnas, on Saarte Ühispanga tarwitajad peaaesjalikult linlased ja linna kaupmehed, waatamata sellele, et juurema arwu liigetest moodustawad põllumehed, kellel aga raha wähe ja panka ainult laenude saamiseks kasutawad, eh jällegi osa riiklikkudest laenudest möödunud paaril aastal pangast saanud. Põllumeestest liigete arw ei olnud 1925. a. lõpul küll väga suur, kuid siiski tegi see arw peaaegu ühe kolmandiku üldisest liigete arwust wälja.

Kuid misjagune wähe on selle ühe kolmandiku põllumeestest liigete ja teiste, nimelt kaupmeeste ja majaanikkude rahaliste operatsioonide wähel. Põllumehed ei saa kaugele sellele lähedale. Soowida jääb aga ka, et needki põllumehed, kes praegu Saarte Ühispanga liikmed, sellest asutusest kaugele ei jääks, waid koosolekutele tuleksid, samuti ka teisi kaasa kutujuksid ja sellele kaasa aitaksid, et panga tegevus edeneks, mille järele omakord pangal wõimalus awaneks juuremal arwul laenuksid wälja anda. Ei ole ju kuidagi tõenäollik, et kaebused kuuldawale tulewad, nagu ei tahaks Saarte Ühispank sama palju põllumeestele wastu tulla kui teistele. Ennem olgu õige see teadmine, et antakse sellele, kes ise jaks kaasa aidanud ja seega on ka seletataw panga praegune tegevus, millega

pank suuremalt jaolt on linna teenistuses. Üldiselt jeda muidugi nii võtta ei saa, sest ka kaupmeeste läbi minev raha läheb siiski maa kasuks, olgugi küll mitte sel määral kui jeda näha tahetakse.

Suurema osa liigete arvust moodustavad veel riigi-, kogukonna- ja erateenistuses seisvad isikud. Peaasjalikult toimetavad need liikmed pangas raha vastuvõtmist vähemates summates, samuti ka saatmist. Suuremalt osalt peavad teenijad liikmed kuude viisi teenitud raha ülejääke hoiul.

Peale tähendatud liigete on Saarte Ühispannga liigeteks töölisi, käsitöölisi, tööstuse ettevõtjaid, ühistegevulisi asutusi ja waba elukutsuga isikuid. Panga tegewus on aasta aastalt tõusu näidanud, niihästi operatsioonide kaswamise kui ka liigete arwu tõusuga. Ainult 1924. a. pealt 1925. a. peale on märgata olnud liigete arwu vähenemist. Kuid vaatamata sellele tuleb märkida osamakju summa suurenemist, misjuguine oli 1914. a. ainult 3300 marka ja järkjärgult tõusis, kuni 1924. a. 1.426.000 marga peale. Järgmiljel aastal oli, vaatamata sellele et liigete arw vähenes, ikkagi osamakju summa 1.4.77.100 marka. 1926. a. on jällegi liigete kaswu märgata, misjuguine arw juba 30. nov. 1926. a. 402 isikuni läks ja iihes sellega ka osamakju kogusumma 1.483700 marka oli.

Teistest oma kapitaalidest oleks nimetamisewäärt ka panga tagawara kapital mk. 819 400 suuruses ja pangaliigete lijawastutus, mis üle 2 miljoni marga ulatab.

Ei ole ka huwitujeta jälgida jookswate hoiusummade kaswamist, samuti ka laenude kaswamist.

Ettemne neist oli näituseks 1914. a. 2700 m^k, nüüd üle 12 miljoni m^k.

Leanud 1914. a. 14600 m^k, 1926. a. lõpuks ligi 15 miljoni marka. Kujuka pildi panga tegevusest saab aga kõige enam jelle üldiseist läbikäitubest, mis 1914. a. ainult 83.600 marka olid ja nüüd kaugele üle 500 miljoni ulatavad.

Uldisest läbikäigust võib näha seda, et pangas on tööd, mille tagajärjed samuti aasta-aastalt puhastasu näol tõusnud. Pank on Uhistegelise Üidu liige ja käib ka selle rewisjoni alla. Suuremat äriühendust peab Saarte Uhispank Rahwapangaga Tallinnas; kohapeal peab pank ühendust Eesti Panga Kuresaare osakonnaga.

Et oma kapitaalid juured ei olnud, tuli otjus-tada osamaksu 3000 marga peale tõsta, samuti ka liigete wastutust 500 marga pealt 5000 marga peale.

Rõigiti aitab asjaajamise korralikkusele kaasa kahetordne Itaalia raamatupidamise süsteem.

Kaewatakse jagedasti kõrgete protsentide üle, misjuguiseid tuleb maksta pangale laenude pealt, misjuguiseid aga, arwesse wõttes ülemaa linnade panga 0/0 0/0, mis kuni 20-ni ulatafid, kuna meil see 0/0 15-ni lähed, enam-wähem weel wastuwõetaw. Isegi on kawatjus protsenti sel aastal vähendada, misjuguine ka uuel aastal, olgugi küll mitte väga palju, kuid siiski natuke alla poole läinud. Uks asia, mis aga siiski Saarte Panga paremasse seisukorda asetab, kui mõned pargad mujal seda on, on suur arw hoiusummasid; jagedasti on hoiusummasid isegi nii rohkesti, et nendele nõudmist ei leidu, olgugi see ka

ofalt tingitud kõrgeft 0/0 0/0, mis jarnaste panga laenude eest maksta tuleb ja igaks kaubanduslikuks operatsiooniks kasutada võimalik ei ole. Kuid on ka küllalt neid juhtumisi, kus ütleva peab, et raha kasulik võtta oli, kuna mujalt kufagilt raha laenua saada ei olnud.

Et Saarte Ühispanga korraliku tegevuse ja asjaajamise kohta kindlat teadmist omandada, ei ole ehk üleliigne märkida Ühistegelise Liidu rewidendi otsust, kes augustis 1926. a. panka rewideeris ja igapidi asjaajamise korras leidis ja oma protokollil järgmise märkuse tegi:

„Üldine mulje panga asjaajamisest ning raamatupidamisest on kõigiti häa ja soovitaw oleks, et pank samas juunas edasi töötaks.“

Panga juhtimine seisab juhatuse ja nõukogu kätes, keda peakoosoleku poolt walitakse.

Asjaajamist rewideerib rewisjoni komisjon, mis on samuti walitaw peakoosoleku poolt.

Nõukogu on aastate jookkul arwulijest oma koosseisu muutnud. Nii oli 1925. a nõukogu 7-liikmeline, kuna järgmisel aastal nõukogu juba 9 liiget moodustasid.

Juhatus on püüsinud 3 liikmelisena, samuti ka rewisjoni komisjon, olgugi et isikud kohti wahetanud.

Stokkuvõtte meie pankade tegevusest.

Kuivõrd pangaasjandus mujal maakondi edasi wiinud ja aidanud, sedawõrd sama asjaolu ei ole ka meie majandusliku elu peale mõju awaldamata jätnud. Juba kartus, raha kodus hoida, kust see nii mõnelgi

juhtumisel kaduma minna võib, on meie inimesi jällegi peale sõjapäevi arusaamisele wiinud, et siiski kõige kindlam raha hoiukoht on pank. Ei saa aga ka nimetamata jätta, et väga palju on neid isikuid, kes kardavad raha pankka wiia, mis seletatav sellega, et Wene pankade läbi nii mõnedki suuremad summad rahwa raha kaduma läts.

Ujad on aga muutunud ja elu kindlamale asu-
sele seatud, mis omakord meie pankade tegewust tasefematesse rööbastesse wiinud.

Seda võib peaaegu kindel olla, kui elu sarnaselt edasi areneb, nagu senini, et siis ka endine poolehoid pankadele jällegi rahwa poolt osaks saab. Selleks ei ole aga ülearune tähendada uute pankade asutamisel, et kõigiti rahwa poolehoidu võitmisele kaasa aitab energiline ja korralik töö panga sisetuses elus. On see hea ja korralik, siis on ka seda suurem isikute usaldus wastawate asutuste vastu. Iseäranis tähelepanuwäärt on see asjaolu meie noores, hiljuti asutatud Orisaare Ühispannas, millele igapidi head edu soowida tuleb.

Pankade tegewus ei ole üksi rahaliste operatsioonide toimetamine, waid nende asutuste ülesanne peaks meie ühispankade juures kaugemale minema — nimelt tuua rahwale nii palju kui võimalik majanduslikku kasu ja tuge.

Seda on ka senini teadmata, weel parem mõelda, teadmisega tehtud.

Olgugi et pankade tegewus seisab peaaesjalikult suuremate ja wäiksemate rahajummade kokkukorjames ühte kohta, on see ikkagi kasulikum, kui oleks see raha laialipillatud üfsikute inimeste käes tarwi-

tamata seisnud sarnasel kombel, aga kokkuforjatud uutes loowates ettevõtetes kasutatud saab. Ei saa küll igakord öelda, et uus ettevõtte kasuga töötab, kuid siiski on sellega näidatud tee, millesse võib ja millesse ei või raha mahutada. Mitte õnnestanud ettevõtteid tuleb ikkagi vähem ette kui neid, mis õnnestuvad, ja see jeda enam, et ükski inimene oma majanduslik waenlane, samuti ka oma isiklik waenlane olla ei taha.

Täiesti arusaadaw on ka see, et meie praegusel majanduse ajajärgul päris loomuli on laenude tegemine. Ei tee laenusid mitte ükski juured ettevõtted, waid iga päewaga tõuseb nõudmine elumõnustuste ja mitmesuguste majanduslikud tarwiduste järele. Was-
tawad sissetulekud aga puuduvad ja neid küsimusi lahendada aitab laen.

Olgugi et sagedasti laenude pealt suuri protsente maksta tuleb, on laenude tarvitamine meil liiga suur, mille tagajärjel ka sagedased wekslite protestimine mised ja pristawi kohaleõidud

Ei ole sellepärast igakord kohane laenusid teha, kui jeda küllalt läbikaalutud ei ole. Sellepärast tuleks igal weksli andjal ennem läbimõelda, mis asja tal kõige hädalijemalt tarwis, ja kas ka sel päewal, millal weksli tähtpäew kätte jõuab, jeda raha kokku saada võimalik, millega wekslit wälja lunastada. Wekslite wastuwõtmisel on aga pangad küllalt ette-
waatlikud, et ainult neile laenu anda, kellelt jeda võimalik kätte saada, kuigi ka sagedastel juhtumistel isikute waranduse müümijest see raha tulema peab.

Ei ole ju wekslite protestimine ka haruldane ülemaal. Suurte wekslihulkade protestimine kuga

on nii mitmedki ärid sunnitud krediite piirama just selle tõttu, et oma kapitaalid tunduwalt kannatada saanud ja nende uuesti kogumine ja endisele suurussele wiimine nii mõnedki aastad aega wõtab. Jääb aga weel küsitawaks, kas äridel üldse wõimalik on endist heldust jatkata nii suurel wiisil nagu seda senini tehtud.

Muidugi ei luba tegelik elu krediidi andmist hoopis ära jätta, mis omakord kaasa tooks majandusliku elu piirdumist wäga kitsastesse raamidesse. Kuid selge on, et antawaid krediite enam nii kergel käel ei tehta kui senini. Eesti pank on korralduse teinud, mille järele kohapeal osakondade juure mitmeliikmeline komisjon kutsutud, niiniimetatud diskonto komitee, kelle näpunäidete järele laenusid lubatakse ja wälja antakse. Diskonto komiteede peatähtsus seisab isikute tundmises, kellele laenusid antakse. Ei tunne aga laenusoowijaid isikuid diskonto komitee liikmed, jääb muidugi weel wõimalus lähemaid teateid laenusoowija kohta korjata ja siis laenu lubada ehk ära öelda. Diskonto komiteede loomisel ei ole üksi see tähtsus, et laenude andmist panga kasuks kontrolleerida, waid weel enam on diskonto komiteede ülesanne nende isikute huwisid kaitsta, kellele laenu antakse, s. o. majapidamisi mitte liiga suurte ja otstarbetute laenudega ei foormataks.

Masfnatarwitajate ühijused.

Nii palju kui meil nii mõndagi põllumajanduse alal tehtud, samuti suur edu on olnud wiimastel aastatel ka masfnatarwitajate ühijuste loomisel.

On ju ka rohkesti isikuid isikuid, kellel wõimalus oli masfnaid osta, kuid suurem jagu põllu-

majanduslikke masinaid on muretsetud ühijuste poolt.

Omajagu on ühijuste loomisele kaasa aidanud seletused masinaid müüivate asutuste poolt.

Rõdige suurem tarvidus on olnud rehepeksu masinate järele. Kuid sagedasti on tähele panemata jäetud masinate liite ja üldse meie masinate muretsemises väga ebasoodus aeg, mis tingitud nii suure hulga masinate pakkumisest. Olgugi et suuresti masinate tundmisele on kaasa aidanud masinate proovimised põllumajanduslikudel näitustel, mille järele ostjal võimalik enam vähem masinate headust otsustada, kuid ikkagi on walik seda ebatäpsem, et enamjagu proovitud masinaid peaaegu ühesuguseid tagajärgi annud.

Peale selle oli senini äriliseft küljest kasulik iga-suguseid masinaid müügile lasta, kus ostjate huwid masinate ostmisel ühesugused olid. Ei tehtud wahet masinate liikidele ja ei olnud ka seda võimalik teha, mille tagajärjel väga palju alawäärtuslikku kaupa turule lasti. Beapõhjuseks masinate muretsemisel on olnud teadmine, et osta masinaid, kuid mis liiki, sellest ei ole ostja omale saanud aru anda. Müüd aga, kus juba sajuti masinaid tarwitusel, awaneb võimalus ühes kui teises kohas masinaid waadata ja selle järele otsustada, kas tarwituselolew masin oma nõuetele wastab ja kas samajugust ka waatajal kohane omandada. Sellega jääb vähemaks ka tarvidus asjatundjate poole pöörata nõu jaamiseksi, misjugust masinat osta ja misjugust mitte. Olgugi et Saaremaal üldse väga wähe võimalust selleks olnud ja tuleb leppida ainult sellega, mis masinate müügil müüja asutus soowitab, on siiski juhtumisi olnud, kus masinate ostmisel montööridest, tehnikeritelt ja

inseneeridelst juhatust küsitud.

Nõu ja juhatuse küsimise, kui ka oma otsustamise tagajärjel on väga palju masinaid Saaremaale wiimase 3 aasta jooksul sisse toodud.

On arutatud üle 50 ne Masinatarwitajate Ühifuse, kes masinad muretsevad, niihästi kohalikkude äride kaudu, kui ka ülemaalt väga palju masinaid ostetud.

Kui palju neist lähemas tulevikus töötama jäävad, on veel küsitav, sest nii kui juba seletatud, ei ole küllalt kindel, kas masinad oma soovitatavatele nõuetele vastavad ja kui pikk nende iga olla võib.

Kuid igatahes on selge, et suure hulga masinate juuretoomisega nii mõnigi heasti õnnestatud ettevõtte teostatakse ja see meie Masinatarw. Ühifuste kaudu sündima saab. Masinatarwitajate Ühifused ei tööta mitte üffi wiijapeksu ala, waid on ka sellele arusaamisele tulnud, et tuleb seks ajaks, millal peksuaeg möödab, jõumasinatele teist tööd muretseada, ja see seda enam, et meie Masinatarw. Ühifusi wõlgadest päästa. Ei ole ju masinaid puhta raha eest ostetud, waid masinate müük on läinud wõlgumüügil. Suuremalt jaolt on kasutatud weksli krediiti. Weksliid tulewad tähtajal tasuda ja teada on, et isikutel raha wähe. Risket küsimust on wõimalik lahendada ainult uute ettevõtete juureloomisega. On sellepärast ka muretsetud wekseid ja saekaatreid, mis täiesti asja lahendamisele wastuse annab. Talwekuud võib jõumasin wahetpidamata töötada ja wekslite maksu tähtpäewad ei ole enam nii kardetawad. Paljud masinad on küll ka wekslite peale sarnasel kombel ostetud, et weksliid wõikendada wõimalik, ja see aeg ei ole sageasti

lühike olnud. On antud ja leitud võimalusi masinate võla tasumiseks aega kuni 3 aastani anda. Nende masinate müük, mis anti sarnase pika tähtajaga, oli peaaesjalikult võetud riiklikust antavast Rootsi krediidist ja kuulus ka Rootsis valmistatud masinate kohta.

Teised masinad on müügile läinud lühema aja järelemakstudega. Nende hulka kuuluvad Soome ja Saksa masinad. Suur hulk on müüdnud ka Ameerika ja Inglise jõumasinaid, peaaesjalikult mootoreid, kuna lofomobiile teadagi vastavalt arvu poolest vähem, sest et nende hind on mitu korda teistest enam.

Ei saa salata seda tähtsust, mis masinate müügi alal eriti keskühisustele, samuti ka vähematele ühisustele anda tuleb. Ühisuste läbi muretsjetud masinad garanteeritakse vastutusega wabrikute poolt, kelledega vastavalt kokkulepped sõlmitud. Sarnasteks ühisusteks, wastutajateks ajutusteks, on meil ka aktiivseltsid olnud, kelle läbi väga palju masinaid müügile lastud. Neist ajutustest tuleks ülemaal nimetada a/s. Silwat ja Schneider & Co't. Ka üksikud isikud on küllalt jelleks tegutsenud ja iseäranis häid Soome jõumasinaid on Firma J. Paulsoni poolt Tallinnas müügile lastud, millede kohta meil Saaremaal kolme aasta kestel väga hästi kõneldakse. Iseäranis oldi nende masinate kohta hääs arvamises ka Saaremaa Põllumeeste Keskseltsi poolt peetawal masinistide kursustel 1926 a. Need mootorid on päris „Pori“ tehastest Soomest.

Nende müüki on peaaesjalikult toimetanud ka Saaremaa Majandus-Ühisus ja eriti just see-pärast, et masinad head ja odawa hinna kui ka krediidi võimaluse tõttu ostjale kätte saadavad.

Igakuks, kes omale head mootori ja pekku muret-

seda tahavad, nõuavad kuni selle ajani, kus paremad ja hinna poolest odavamad jõumasinad turule ilmumata, proovitud „Pori“ tehaste mootoreid ja jamas tehases valmistatud „Sampo“ peksugarnituure.

Kui palju raudtee tõstaks meie majanduslikku elu.

Peale eelpoolnimetatud jeltside ja ühijuste on veel olemas suur hulk erakaupmehi, kellede tegewuspiirkond väike ei ole. Kõikide nende tegewust kokkuvõttes liigub ühtlasi ka igapähe peas mõte, miks meile raudteed ei anta. Kas jee pärast, et Saaremaal eraldatuna pidada tahetakse, või on selleks mingi muu põhjus.

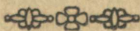
Peaks aga sellele mõeldama, et Saaremaale ehitataw raudtee meie riigile kasu tooma saab ja see kasu väike ei ole, mille järele võib kindlasti tõendada ka seda, et Saaremaa raud kõlbab headeks sadamateks, misjuguiseid meil seniri palju ei ole.

Muidugi on raudteede ehitamine, ükskõik misjugune riik seda ka ei teosta, kallimatest lõbudest, kuid sagedasti jääwad nende ehitamiste juures tähelepanemata kohad, misjugused riiklikult seisukohast tähtsamad. Kas sellest seisukohast välja minnes on ebadige, kui tähendada, et ennem oleks võidud ülesvõtta raudtee ehitamise küsimus Saaremaale kui seda mujal teostatud ja ehitada kawatsetakse.

Ei oleks ju üleliigne ka mannermaalasel selle peale mõelda, et Saaremaa raudtee mitte üksi saarele kasuks ei ole, vaid samuti ka ülemaalasele, kellele Saaremaa hoopis võõras ja ainult raudtee ehitamisega Saaremaale pääsemine fergem. Ühtlasi sellega muutuks ka kaubanduslik läbikäimine Saaremaaga elavamaks, mille järele mannermaalane Saaremaalt suuremat kasu saab ja Saare oluforruga tut-

muneb. Kas ei ole wahest üleaarne tähendada, et Saaremaale ehitatav raudtee omaga kaasa tootks suurema liikumise kauba kohalemuretsemises kui ka oma jaaduste wäljameos, mille järele ka wäga püsin ja külmaawereline saarlane enam elust osa wõtma hakkaks ja liikuma saaks. Kui palju sellest küll kasu saaks riik, mis Saaremaa oma kauba wäljameo ja kohale muretsemisega, kui ka rahwa liikumisega raudteel annaks, kuid kui see ka esimestel aastatel kulufid tasa ei tee, siis oleks loota ka transiitkauba peale, mis omajagu kulude katteks kaasa aitaks ja arwestades sellega, et meil senini häid sadamaid ei ole ja Saaremaa rand ühe parema anda tootab, siis wõib kindlasti loota elawama läbikäimise peale Saaremaa kaudu. Ka ei oleks üleaarne tähendada Kuresaare linna kui „kuurordi“ tähtsuse kaswamist raudtee ehitamisega. Senini on linna juurekasw ehituste juureehitamise poolest wäike olnud, sama wähe on kaswanud elanikkude arv. Wõiks kindlasti oletada ka seda, et raudtee ehitamisega Saaremaale ka sadama ümbruskond jõudsamini kaswama saab kui praegune Kuresaare linn, ja wõib olla juba mõne aasta pärast Kuresaare linnale lisaks saarele weel tähtsam linn asutatakse kui senini Kuresaar, mis ei ole enam „kuurort“, waid kaubasadam ja see oleks praegune iheltonna alew, mis iseenesest juba nüüd natuke linna mulje jätab. —

Ugugi et raudtee ehitamise mõte praegusel korral rahalise kitsikuse tõttu raske on Saaremaal läbi wiia, kuid sellest mõttest ei tohi saarlased loobuda, ega tahagi seda. Wõõduwad aastad ja see mõte wõetakse omaks kindlasti ka teiste poolt.

„Saaremaa Majandus-Uhisus“

Kuresaares, Kauba uul. 10, kõnetr. 63.

Pakub põllumeestele kõige parematel tingimustel

Põllumajanduse osakonnast:

Igatsorti, õlikooked, kliisi, superfosfaati, kalisoola, tsilisalpeetrit, toomasjahu ja fosforiiti.

Raua osakonnast:

wankri-, ree-, saani-, wikati-, hobuse- ja kõiksuguseid teisi raudu, okastraati ja terast suures väljavalikus. Kõige suurem raua- ja pleki ladu Saaremaal.

Põllutööriistade osakonnast:

mootorid ja wiljapeksumasinaid, wedruäkkeid, heinamaa äkkeid, Heiligenbeili, Teguri ja Krulli sahad ja nende osad, seemendamisesahad, wilja- ja heinaniidumasinad, Zick-zack äkked, tuulimasinad ja nende osad, tuulikute sõelad, wikatid ja luisud.

Seemnewilja osakonnast:

Täielik kogu igasuguseid aia-, juurwilja- ja heinaseemneid. Aiatööriistad. Eesti Seemnewilja esitus Saaremaal.

Ehitustarwete osakonnast:

alasad, kruustangid, kõiksugused tööriistad ja ehitusekaup, naelad, kruwid, poldid, mutrid, saed, hinged, lukud J. n. e.

Naha osakonnast:

Jgatseltsi saapaid, naiste-, meeste- ja laste sandaalid, nahka. Wene „kalawenskid“, traadilõng, waha jne. Hobuseriistad: rangid, telkad, suitsed ohjad, rihmad.

Koloniaal osakonnast:

rukki- ja saiajahu, suhkur, riis, manna, odratangu, kohwi, sigurid, teed, heeringaid, kilud ja kõiksuguseid toidu- ja maitseaineid.

Riide osakonnast:

Suurem wäljawalik igasugusest pesuriidest.

Emalleeritud kauba osakonnast:

kausid, ämbrid, lüpsikud, kannud, kruusid, taldrekud, kulbid j. n. e.

Klaaskauba osakonnast:

lambid, lambiklaasid, taldrekud, tassid, õlle-, wiina- teeklaasid, purgid j. t.

Tubakakauba osakonnast:

tubak, paberossid, hülsid ja tikud tulekiwid ja tule- süütamisemasinad.

Pudukauba osakonnast:

kõiksuguseid nõõpe, kraesid, niiti, paelu, nuge, nõelu, elektrilambi patareisid, j. t.

Kõik kaup korralikult wäljapandud ja teeni- mine asjatundlik ja kiire.

Igasugune nõuandmine põllumajanduslikul alal tasuta Põllumeeste Keskseksi instruk- torite poolt.

ooo

„Saaremaa Majandus-Ühisus“

wõtab vastu hoivule raha, makstes kuni
12⁰/₀ aastas.

Jga põlluharija astub ise oma huwides „SAAREMAA MAJANDUS-ÜHISUSE“ liikmeks. Liikmete awalduste wastuwõtmine igapäew.

„SAAREMAA MAJANDUS-ÜHISUS“ ostab põllumees- telt nende saadusi, nagu: wilja, mett j. t. Toimetab turule ühismüügi alusel elussigu, lambaid j. t.

1926 a. „SAAREMAA MAJANDUS-ÜHISUSE“

läbimüük oli üle

30.000.000 mrk.

Saaremaa

Põllumeeste Keskselts.

Saaremaa Põllumeeste Keskseltsi ülesanne on koondada ja ühtlustada Saaremaal asuwate põllumeeste ja teiste majanduslikkude seltside ja ühisuste tegewust.

Keskselts peab ametis eritundjaid, kes põllumehele hädatarwilikku nõu ja juhatus annawad.

Keskseltsi liigete — põllumeeste seltside kohapealsel korraldusel peetakse põllumajanduslikud kursused igal ajal, kus põllumees tarwilikku õpetust saab.

Iga põllumehe püham kohus on astuda põllumeeste seltsi liikmeks.

Saaremaa Põllumeeste Keskselts.

Kuresaares, Kauba uul. 10, kõnetr. 63.

Kuresaare Tarvitajate Ühisus

Kuresaares, turu nurgal.

Tarvitajate Ühisus töötab alles viiendat aastat, kuid on selle lühikese aja jooksul kaubatarvitajate ringis omale kaunis suure poolehoidu võitnud. Ühisuse arendamisest kirjutab Uhistegelise Liidu rewident oma 1926 a. rewideerimise protokollis: „Kuresaare Tarvitajate Ühisus on üks parematest Eestis, kes teistelegi eeskujuks võiks olla. Labimüük on iga aastaga 50% kaswanud; ostjate ring on peasjalikult maainimesed; wõõrast kapitaali kaupade ostu juures ei tarwitata; kaubad ostetakse puhta raha eest, ühisus weksleid ei tunne; ärikuludes ollakse kokkuhoidlik; kaupluses puuduwad rikkiläänud ja seismajäänud kaubad,“ — sellepärast on ka ühisusel wõimalik

müüa ainult head kaupa ja mõõdukate hindadega.

Igaüks, kes rahast lugu peab, astub Kuresaare Tarvitajate Ühisuse liikmeks, sest liikmetele-ostjatele maksetakse müügist tekkinud wahekasu aasta lõpul tagasi.

Uhistegelise terwitusega
Kuresaare Tarvitajate Ühisus.

E E S T I

Seakaswatuse Selts.

Saaremaa osakond

asub „Saaremaa Majandus-Ühisuse“ ruumides,

KAUBA UUL. 10, KÖNETRAAT 63.

ooooo

Antakse seletusi sigade kasvatusest ja korraldatakse nõudmiste peale seakaswatuse edendamiseks „EESTI PÕLLUMEESTE KESKSELTSI“ instrktorite poolt kõnekoosolekuid, asutab kuldiühisusi ja muretseb tõusigade muretsemiseks riiklikku toetust. On abiks sigade müüjatel, et sigade eest paremat hinda saada ja sigu väliturule toimetada „Saaremaa Majandus-Ühisuse“ kaudu.

Wõtab igapäew liikmeid wastu.

Liikmemaks 100 marka.

EESTI PANGA
Kuresaare osakond

LOSSI UUL. Nr. 6.

*Wõtab raha hoiule,
annab laenusid wälja ja toimetab
igasuguseid*

*pangaoperatsioone
nii sise- kui wäljamaaga.*

JUHATUS.

Ostame aasta ringi

kergelt nuumatud

pekoni sigu,

eluskaal 5—7 puuda.

Maksame kõige kõrgemaid päewahindu

Järelepärimistega palume pöörata :

„Estonia Eksporttapamajad“

Tallinn, S. Tartu m. 79, postkast 33, kõnetr. 29-53.

Hooajaks

soovitame kõige uuemaid Soome
labidasäkkeid „SAMPO“.

Wiljapeksumasinaid „Šampo“. Mootoreid.
Reaskülwimasinaid. Rohunitjaid. Loorehi.
Hekslimasinaid. Wedruäkkeid jne., jne.

J. J. Paulson

Tallinn, Narwa maantee 52.

Esitaja Saaremaal

„Saaremaa Majandus-Ühisus“.

Ühisus

Estonia Eksporttapamajad.

1. Eksporttapamajade ühisuse ulatus on üleesti-maaline, et võimaldada ühtlast eksportkauba valmistamist, mis põllumehele kõige suuremat sissetulekut annab.

2. Saaremaal on asutatud „ESTONIA EKSPORT-TAPAMAJA ÜHISUSE“ osakond, kuhu iga põllupidaja-seakasvataja liikmeks võib astuda. Osakonna siht ja ülesanne on Saaremaal tapamaja elule kutsuda, et sigade ärandmine Saaremaa seakasvatajatel kergem oleks.

3. Kuni oma tapamaja teostamiseni saadab osakond oma liigete ja wõraste sead ühismüügil TALLINNA „ESTONIA EKSPORTTAPAMAJALE“, kus juures Saaremaa osakonna liigetel ühesugused õigused on Tallinna osakonna liigetega.

Põllumehed! Seakasvatajad!

Teist oleneb, kas saame oma ühistegelise tapamaja või mitte. Seda saab ainult siis, kui rohkesti liikmeid tuleb ja sead ainult ühismüügil saadetakse.

Kuresaares, Kauba uul. 10, kõnetr. 63.

„Estonia Eksporttapamajade“
Saaremaa osakond.

Põllumajanduslik Keskühisus

„ESTONIA“

suurim ühistegeline karjakasvatuse
saaduste väljaveoäri Eestis.

≡ Ostab ≡

piimatalitustelt

wõid ja maksab kõrgemat
päewahinda.

Õisu mõisas, Wiljandimaal:

Sugusigade lawa

kaswatab ja müüb suurt walget puhastwerd Ing- lise tõugu sigu, missu- gused kuulsad on oma signemisega ja kiire kaswuga.

Sugulindude jaam

haudumismasinatega ja nuumasutusega. Kaswatab ja müüb Leghorni ja Plymouth-Rocktõugu linde ja sugumune ning ostab eksportmune ja ko- dulinde nuumamiseks.

Kanakaswatus tasub end kõigeparemini
ära siis, kui Teie munad müüte

müügiühisus "MUNA"le

osakond Kuresaares,

Lingi aidas, Maagi aia juures.

1.130.000 marka

said Saaremaa põllumehed Kuresaare osakonna kaudu linnusaaduste eest 1926 a. 6 kuu jooksul raha.

Põllumajanduslised ühised, asutage munade wastuwõtmise punkte. Põllumehed ja suuremad külad, korraldage munade ühissaatmist.

Kastid ja muud munade wastuwõtmise abinõud annab Kuresaare osakond maksuta.

Nõuandmine kanakaswatuse küsimustes maksuta.

Põllumehed, korraldage kanakaswatust. Iga lehma kohta on kohane 10 kana pidada.

Saaremaa kaupmeeste

O-ü. „Stabil“,

Kuresaares. Kontor — Kauba uul. № 8.

Telefon 73.

Postkast 37.

Suurem kaubaladu Saaremaal

koloniaal-, riide-, pudu-, naha- ja tubakakaupadest, ehitus- ja majatarwetest.

Müük suurel arwul kaubanduslikkudele
ettewõtetele.

Eisenhüttenwerk Marienhütte, A/S.

Kotzenau-Schlesien wabriku

transport-piimakannude

esitus ja ladu saartel.

Müük suurel arwul.

Saarte Ühispank.

Kuresaares, Lossi uul. 11.

Telegr. adress: SAARTE PANK,
Telefon nr. 56.

—00—

Wõtab raha hoiule,
makstes kõrgemaid %

NN Annab laenusid wälja NN
oma liigetele, põllumeestele. ühistegeliste
asutustele ja eraisikutele.

Toimetab kõiki
:: pangaoperatsioone ::
kodu- ja wäljamaaga.

Kõige kasulikum raha hoiukoht!

Ukski ärgu jätku oma raha kodusse, kust see
kergesti kaduma võib minna ja selle eest
keegi wastutust ei kannab.

Iga kokkuhoidlik peremees teadku, et wäikestest
kasu % % saab ajajooksul majapidamine
suuri kasusi.

SAARTE ÜHISPANK.

Kuresaares.

Cesti Kindlustuse Selts

(end. nim. Cesti Wastast. Tulekindlustuse Selts)

U. S. S. S.
asutatud 1907. Tartus.

E. S. S. S.
Seltsi hooldisus Tartus,
Suur Sarg 10.

Põllumees on põline rikas,

lui ta kindlustab enese kinnis- ja wallaswara

tule ning waraste vastu.

Rõige suurem ja kindlam omaabi on wastastikus
kindlustuses.

Cesti Kindlustuse Selts

on wanem wastastikune kindlustuseliis — sellepärast
kindlustawad kõik ainult

Cesti Kindlustuse Seltsis.

Cesti Kindlustuse Selts wõtab vastu tulekindlustusi,
murdwarguse vastu kindlustusi, elukindlustusi, toduloomade
kindlustusi — õnnetuste ja haiguste vastu.

Cesti Kindlustuse Seltsi Auresaare osakond asub
Raekojas teisel korral. Awanud igal äripäewal
kell 10—1.

Kõik kindlustuswõtjad on seltsi liikmed ja seltsi waranduse
ja kapitaalide kaasomanikud.

Obawad preemijad. Kindel wastutus.

ETK

Eesti Tarvitajate Keskühisus
Kuresaare Harukontor

Kubermangu ja Kohtu tän. nurgal, turu ääres.
Telef. 57, postkast 48, telegr. aadress „ESTOKO.“

Ladu Weske tän. oma majas Telef. 60.

Majandus- ja Tarvit.-ühisuste
suur ladu kõiksugu kaupe ja tarbeid,

nagu: põllutööriistu ja -masinaid, kunstväetist,
toiduaineid, majatarbeid, ehitusmaterjale, õlisid,
riide- ja pudu-, naha- ja tubaka- ja muud kaupa,
kalastust rbeid, kooli- ja kontoritarbeid jne, jne.

Riiklikkude krediitide arwei pikaajal. järelmaksuga:

Põllumeestele rehepeksu- ja põllutöömasi-
naid, kunstväetist ja jõutoitu

Kalameestele Rootsi ja Soome **paadi-mootorid.**

Kaupade transporditalitused ja kinnitused.
Aurik „MARS'i“ agentuur.

Weo ja sõiduautod kaubaweoks
— — ja väljauürimiseks — —

ETK Abiladu — Taaliku sadamas.

Oma kalatööstused
Salmel, Waigul, Ninasel ja Pangal.

Saaremaa Maaparandajate Selts.

Juhatus asukoht „Saaremaa Majandus-
Uhisuse ruumides, Kauba uul. 10.
Kõnetraat 63.

On abiks kõigile Saaremaa maapidajatele maaparandamisel. Antakse seletusi suusõnaliselt ja kirjalikult maaparanduse alal. Püüab abiks olla maaparanduse riistade muretsemisel maaparandajatele. Antakse seletusi maaparanduse laenude saamiseks.

Igäiks maaparandaja wõib wähesese tasu eest kulturtehniku poolt omale maaplaanisid walmistada lasta.

Ainuke sellesarnane suurem koondus Saaremaal.